

Opinnäytetyö (AMK)

Kestävä kehitys

2013

Satu Paananen

TILAKOHTAINEN NEUVONTA MAATILOJEN YMPÄRISTÖNSUOJELUN EDISTÄJÄNÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Kestävä kehitys

2013 | 65 + 5 liitesivua

Ohjaaja Sirpa Halonen

Satu Paananen

TILAKOHTAINEN NEUVONTA MAATILOJEN YMPÄRISTÖNSUOJELUN EDISTÄJÄNÄ

Maatalouden ympäristönsuojelun tehostamiseen on viime aikoina panostettu erityisesti eri hankkeiden toimesta. Yhdeksi tulokselliseksi menetelmäksi kansallisesti ja kansainvälisesti on havaittu tilakohtainen neuvonta. Neuvonnan tarkoituksena on koulutettujen ympäristöneuvojien avulla lisätä maatalouden harjoittajien tietoisuutta oman tilan ja toiminta-alueen ominaispiirteistä ja niistä ympäristönsuojelullisista toimenpiteistä, joita on mahdollista toteuttaa juuri kyseisellä tilalla. Tarkoituksena on myös lisätä kommunikaatiota ja tiedonvälitystä viranomaisten, neuvojien ja maanviljelijöiden välillä ja saada esimerkiksi kokemusperäinen ja lainsäädännöllinen tieto liikkumaan horisontaalisesti ja vertikaalisesti.

Opinnäytetyön tutkimus- ja kehittämiskohteena on maatilojen tilakohtainen neuvonta ja neuvontajärjestelmän kehittäminen. Työ pohjautuu Varsinais-Suomen ELY-keskuksen, MTK Varsinais-Suomen ja MTK Satakunnan TEHO ja TEHO Plus -hankkeissa mukana olleiden varsinaissuomalaisten ja satakuntalaisten maatilojen kokemuksiin sekä muiden tilaneuvontaan liittyvien hankkeiden tuloksiin.

Opinnäytetyön tutkimusosiona tehtiin haastattelututkimus 46 TEHO Plus –tilalle. Tutkimuksessa selvitettiin viljelijöiden kokemuksia hankkeen aikana toteutetusta tilakäynnistä sekä kerättiin kokemusperäistä tietoa tilaneuvontajärjestelmän kehittämiseksi. Tutkimuksessa kävi ilmi, että pitkäaikaista tilakohtaista neuvontajärjestelmää kaivataan. Viljelijöille on tärkeää, että neuvonta on jatkuvaa, jolloin myös tuloksia pystytään seuraamaan. Neuvonta on hyvä tapa jakaa tietoa ja kokemuksia sekä luoda ja edistää keskustelua eri tahojen välillä. Viljelijöitä motivoi toiminnan vapaaehtoisuus sekä neuvonnan avulla saatavat taloudelliset, tuotannolliset ja ympäristölliset hyödyt. Motivaatiota laskee pakkotoimet ja liika valvonta.

Tutkimuksen ja muiden hankkeiden tulosten perusteella voi sanoa, että vapaaehtoinen, osallistava ja vuorovaikutteinen neuvontajärjestelmä on monia tahoja motivoiva. Seuranta on motivoivaa ja tulosten mittaamisen kannalta tärkeää. Sekä tilakohtaista että ryhmäneuvontaa tarvitaan, sillä jotkut ongelmat eivät rajoitu vain tilan alueille vaan voivat olla valuma-aluekohtaisia.

ASIASANAT:

maatalous, maanviljely, tilaneuvonta, tilakohtainen neuvonta, ympäristönsuojelu

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Sustainable Development

2013 | 65 + 5 appendices

Instructor Sirpa Halonen

Satu Paananen

INDIVIDUAL ON-FARM ADVISORY VISITS AS A CONTRIBUTOR TO THE ENVIRONMENTAL PROTECTION OF FARMS

During the past few years a great deal of effort has been given to improving the environmental protection of agriculture, especially within project work. One very productive method, in both national and international perspective, has been the individual on-farm advisory system. The purpose of the system is to increase the agriculturist's knowledge of his farm and the locally possible environmental operations, with help of qualified and certified advisors. It also aims to improve the communication between authorities, advisors and agriculturists, and to deliver experimental and legislative information horizontally and vertically.

The research and development targets of this thesis were to study the individual on-farm advisory system and its development needs. The research was based on the experiences of farms involved with TEHO Plus project, as well as experiences in other projects related to farm consultation. TEHO Plus is a project led by the Centre for Economic Development, Transport and the Environment (ELY) of Southwest Finland, the Central Union of Agricultural Producers and Forest Owners (MTK) of Southwest Finland and Satakunta.

46 TEHO Plus farms were interviewed in order to examine farmers' experiences of the advisory visits made during the project and also to collect empirical data on the development needs of the farm advisory system. The study revealed that a long-term on-farm advisory system is needed. For farmers it is important that consulting is continuous so that the results can be monitored effectively. According to the respondents, the advisory system is a good way to share information and experiences, and to create and promote discussion. Motivating factors of the system are its voluntariness as well as the economical, productive and environmental benefits received from the consultation. However, coercive means and over-controlling are factors that decrease the farmers' motivation.

Referring to the results of the study, as well as to other projects, one could say that a voluntary, an involving and interactive advisory system motivates many quarters. Monitoring is motivating and important in measuring the results. Both on-farm and group consulting is needed because some issues are not outlined just by the farm area, but can affect the whole catchment area.

KEYWORDS:

agriculture, farming, farm consulting, on-farm advisory system, environmental protection

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	7
2 MAATALOUDEN YMPÄRISTÖOHJAUS	9
2.1 Ympäristöpoliittinen ohjaus	9
2.2 EU:n yhteinen maatalouspolitiikka	10
2.2.1 Yhteisen maatalouspolitiikan tavoitteet	10
2.2.2 Maatalouteen liittyvä päätöksenteko EU:ssa	11
2.2.3 Maaseudun kehittämisohjelma	11
2.2.4 Tukijärjestelmä	14
2.2.5 Tilaneuvontajärjestelmä	17
2.3 Kansallinen maatalouspolitiikka	21
3 KOKEMUKSIA TILAKOHTAISESTA NEUVONNASTA	22
3.1 Hankkeet ympäristöneuvonnan kehittäjinä	22
3.2 Savijoen maatalouspilotti	22
3.3 TEHO	23
3.4 RAVI – Ravinteet satoon – Vesistöt kuntoon	25
3.5 RAE – Ravinnehävikit euroiksi	26
3.6 HUMAUS - Huuhtoumanhallinta maataloudessa Uudellamaalla	26
3.7 PISA 2013	27
3.8 Greppa Näringen	28
3.9 Baltic Compass	29
3.10 Baltic Deal	30
4 TUTKIMUSSUUNNITELMA	33
4.1 Tutkimuksen aihe ja tavoite	33
4.2 Tutkimusmenetelmä	33
4.3 Haastattelututkimuksen valmistelu	34
4.4 Tutkimuksen toteutus	34
4.5 Tulosten analysointi	34
5 TUTKIMUKSEN TULOKSET	36
5.1 Tutkimuksen tausta	36
5.2 Tutkimuksen suoritus	36

5.3 Tutkimustulosten yhteenveto	38
5.3.1 Tilakäynnin hyödyllisyys	38
5.3.2 Tilakäynnin onnistuminen ja tarpeellisuus	43
5.3.3 Tilakäynnin toimenpidesuositusten toteuttaminen	47
5.3.4 Syventävien neuvontaosioiden hyödyntäminen	49
5.3.5 Tilakäynti	50
5.3.6 Tilakäyntien tarpeellisuus	52
5.3.7 Ympäristöneuvonnasta maksaminen	53
5.3.8 Ympäristötukirahojen käyttäminen neuvonnassa	55
5.3.9 Vastaajan käyttämä neuvonta	57
5.3.10 Osallistuminen hankkeen tilaisuuksiin	57
5.3.11 Hankkeen materiaalin tuottama uusi tieto vastaajalle	59
5.3.12 Hankkeen edesauttavat konkreettiset toiminnan muutokset	60
5.3.13 Hankkeen tiedon jakaminen viljelijöiden kesken	61
5.3.14 Vastaajien mielipide hankkeen toiminnasta	63
5.4 Päätelmiä tutkimustuloksista	65
5.5 Tutkimuksen luotettavuus	67

6 JOHTOPÄÄTÖKSET: TILANEUVONTAJÄRJESTELMÄN KEHITTÄMINEN **68**

LÄHTEET **70**

LIITTEET

Liite 1. Saatekirje.
Liite 2. Kysely.

KUVIOT

Kuvio 1. Ympäristötuen täydentävät ehdot (Maaseutuvirasto 2010, 4).	15
Kuvio 2. Ympäristökorvaukset ja niiden perustason vaatimukset ohjelmakaudella 2014-2020 (MMM 2013b, 103).	16
Kuvio 3. Maatilan ympäristötestin hyödyllisyys vastaajien mielestä.	38
Kuvio 4. Karttojen hyödyllisyys vastaajien mielestä.	40
Kuvio 5. Ravinnetaseiden hyödyllisyys vastaajien mielestä.	41
Kuva 6. Tilakäynnin toimenpidesuositusten hyödyllisyys vastaajien mielestä.	42
Kuvio 7. Tilakäynnin tiedon ymmärrettävyys ja hyödynnettävyys.	44

Kuvio 8. Neuvontatilanteen mukavuus ja luontevuus.	45
Kuvio 9. Tilakäynnin tiedon hyödyllisyys.	46
Kuvio 10. Neuvontakäynnin herättämät ajatukset.	47
Kuvio 11. Tilakäynnin toimenpidesuosituksen toteuttaminen.	48
Kuvio 12. Syventävien neuvontaosioiden hyödyntäminen.	50
Kuvio 13. Vastaajien mielipide tilakäyntien tarpeellisuudesta.	52
Kuvio 14. Vastaajien halukkuus maksaa ympäristöneuvonnasta.	54
Kuvio 15. Vastaajien suhtautuminen ympäristöneuvonnan rahoittamiseen ympäristötukirahoilla.	56
Kuvio 16. Vastaajien käyntiaktiivisuus TEHO Plus -hankkeen tilaisuuksissa.	58
Kuvio 17. Vastaajien mielipide hankkeen tuottamasta uudesta tiedosta.	59
Kuvio 18. Hankkeen vaikutus tilojen toimintaan.	61
Kuvio 19. Hankkeen tiedon jakaminen muiden viljelijöiden kanssa.	62
Kuvio 20. Toiminta, jota olisi kaivattu hankkeessa enemmän	63

TAULUKOT

Taulukko 1. Ympäristöpolitiikan ohjauskeinoja (Hakala & Lyytimäki 2008, 231 ks. Sairinen 1996)

1 JOHDANTO

Maatalouden ympäristövaikutukset sekä maatalouden ympäristöpoliittinen ohjaus ovat olleet suurina puheenaineina kansallisesti ja kansainvälisesti jo useamman vuoden ajan. Viime vuosina erityisesti eri hankkeissa on panostettu maatalouden ympäristövaikutuksiin motivoimalla viranomaisia ja viljelijöitä yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Hankkeiden tuloksien perusteella erilaisten neuvontamuotojen käyttö on todettu tulokselliseksi sekä ympäristönsuojelullisten toimenpiteiden toteuttajana että saamaan eri osapuolet keskustelemaan ja etsimään ratkaisuja ongelmiin yhdessä.

Tässä opinnäytetyössä paneudutaan tilakohtaiseen neuvontaan ja siitä saatuihin tuloksiin. Työn toimeksiantajana on Varsinais-Suomen ELY-keskuksen sekä MTK-Varsinais-Suomen ja MTK-Satakunnan yhteistyönä järjestämä TEHO Plus –hanke, joka kehittää erilaisia menetelmiä maatalojen ympäristönsuojelun tehostamiseksi. Hanke jatkaa aikaisemman TEHO-hankkeen (2008-2011) aloittamaa työtä maatalouden vesistö- ja ympäristökuormituksen vähentämiseksi sekä luonnon monimuotoisuuden edistämiseksi. (TEHO Plus 2013.)

TEHO Plus –hanke toteutetaan vuosina 2011-2013 ja siinä on mukana yhteensä 175 maatilaa Varsinais-Suomesta ja Satakunnasta. Tiloista 56 on TEHO Plus -hankkeen aikana mukaan tulleita tiloja, joita myös tämä opinnäytetyö koskee. Hankkeen rahoittajina toimivat Ympäristöministeriö ja Maa- ja metsätalousministeriö. Tavoitteena on muokata TEHO-hankkeen tuloksia valtakunnallisesti käyttökelpoiseen muotoon ohjelmakautta 2014-2020 sekä vesienhoidon suunnittelukautta 2016-2021 varten. Erityisesti ympäristötoimien kohdentaminen, tilakohtainen neuvonta, maatalouden ympäristöasioiden tietopakettien koostaminen ja paikkatietoaineistojen ja ravinnetaseiden hyödyntäminen neuvonnassa ovat hankkeen painopistealueina. (TEHO Plus 2013.)

Tämän opinnäytetyön tutkimus- ja kehittämiskohteena on maatalojen tilakohtainen neuvonta, neuvontajärjestelmän kehittämistarpeet sekä neuvonnan konkreettiset ympäristönsuojelulliset vaikutukset. Työ pohjautuu TEHO ja TEHO

Plus -hankkeissa mukana olleiden maatalojen kokemuksiin. Tilakohtaisen neuvonnan tarkoituksena on lisätä maanviljelijöiden tietoisuutta oman tilan ominaispiirteistä ja niistä ympäristönsuojelullisista toimenpiteistä, joita on mahdollista toteuttaa juuri hänen tilallaan. Yhtenä tarkoituksena on myös lisätä kommunikaatiota ja tiedonvälitystä viranomaisten, neuvojen ja maanviljelijöiden välillä ja saada näin kokemusperäinen tieto liikkumaan horisontaalisesti ja vertikaalisesti. Vastaavanlaisesta toiminnasta on erittäin lupaavia tuloksia Ruotsista Gräppa Näringen -neuvontaorganisaatiosta.

Opinnäytetyön teoriaosuudessa käsitellään maatalouden ympäristöpoliittista ohjausjärjestelmää ja muiden hankkeiden tilaneuvontakokemuksia. Teoriaosuu- den jälkeen esitellään tutkimus ja sen tulokset sekä päätelmiä tutkimuksen tu- loksista. Lopuksi muiden hankkeiden kokemuksia ja opinnäytetyön tutkimustu- loksia yhdistellen annetaan ehdotuksia tilaneuvontajärjestelmän kehittämiseksi.

2 MAATALOUDEN YMPÄRISTÖOHJAUS

2.1 Ympäristöpoliittinen ohjaus

Hakala & Lyytimäki (2008, 228) kuvaavat ympäristöpoliittisen ohjauksen rakentuvan seuraavista keinoista: oikeudellinen ja hallinnollinen ohjaus, suunnitteluohjaus, taloudellinen ohjaus, tieto-ohjaus ja kasvatus, neuvotteleva ohjaus ja markkinaohjaus (taulukko 1).

Taulukko 1. Ympäristöpolitiikan ohjauskeinoja (Hakala & Lyytimäki 2008, 231 ks. Sairinen 1996).

	Toteuttaja	Ohjauksen kohteen motiivi ympäristönsuojeluun	Esimerkkejä
Oikeudellinen ja hallinnollinen ohjaus	Julkinen valta	Pakko	Kiellot, ilmoitus- ja lupajärjestelmät, normit päästöistä ja ympäristön laadusta
Suunnitteluohjaus	Julkinen valta	Taloudellinen hyöty tai haitta, pakko, tiedon hankkiminen	Maankäytön suunnittelu, kaavoitus, luonnonsuojeluohjelmat, YVA
Taloudellinen ohjaus	Julkinen valta	Taloudellinen hyöty tai haitta	Verot, maksut, pantit, tuet, sakot
Tieto-ohjaus ja kasvatus	Julkinen valta, toimijat itse	Oma tahto	Tiedotus, koulutus, tutkimus ja kehitys, ympäristökasvatus
Neuvotteleva ohjaus	Julkinen valta, toimijat itse	Tiedon hankkiminen, sidosryhmien huomiointi, menestyminen kilpailussa	Ympäristöjohtaminen, vapaaehtoiset sopimukset viranomaisten kanssa
Markkinaohjaus	markkinat	Menestyminen taloudellisessa kilpailussa	Vapaa kilpailu, silloin kun ympäristönsuojelun hyvä taso on yksi kilpailutekijä

Oikeusjärjestelmän ja hallinnon ohjauskeinoista tärkeimpiä ovat erilaiset lupa- ja ilmoitusmenettelyt sekä lait ja normit. Suomen ympäristönsuojelun kulmakiviä ovat olleet vuoden 1963 vesilaki ja vuoden 2000 ympäristönsuojelulaki. *Suunnitteluohjauksella* julkinen valta ohjaa muiden suunnittelua ja laatii omia suunnitelmia, strategisia tavoitteita ja toimintalinjauksia, joita tuodaan julki erilaisissa

ohjelmissa. Tästä esimerkkinä on vuonna 1994 voimaan tullut laki ympäristövaikutusten arvioinnista (YVA). *Taloudellisen ohjauksen* avulla kannustetaan ympäristönsuojeluun erilaisten verojen, maksujen ja tukien avulla. Tämä ohjauskeino on maataloudessa erityisen tärkeä, sillä erilaisten taloudellisten keinojen avulla ohjataan ja säädellään maatalouden harjoittamista hyvin paljon. *Tieto-ohjauksen ja kasvatuksen* tavoite on edistää omaehtoista ympäristönsuojelua kertomalla ongelmista, niiden seurauksista, syistä ja hoitokeinoista. Tiedotuksen ja neuvonnan ohella ihmisen käyttäytymistä ohjaa kuitenkin myös tottumukset, mikä tekee ohjauskeinosta usein hitaammin ja heikommin tehoavan. *Neuvottelevaa ohjausta* käytetään usein velvoittavan lainsäädännön edeltäjänä tai täydentäjänä. Siinä osapuolten välistä vuorovaikutusta tehostetaan vapaaehtoisilla sopimuksilla. Suomessa tällaisia sopimuksia on tehty pakkauksista, energian säästöstä ja metsäkonfliktien sovittelusta. Suomessa päätösten valmisteluun osallistuvat yleensä vakiintuneet etujärjestöt ja ympäristöjärjestöt. (Hakala & Lyytimäki 2008, 228-232.)

Euroopan Unionin yhteinen maatalouspolitiikka yhdistää kaikki edellä mainitut ohjauskeinot. EU määrittää tietyt tavoitteet, normit ja säädökset, joita jäsenvaltiot toteuttavat alueiden ominaispiirteidensä mukaan monin eri tavoin.

2.2 EU:n yhteinen maatalouspolitiikka

2.2.1 Yhteisen maatalouspolitiikan tavoitteet

Suomen maatalouspolitiikasta ja maatalouden toimintalinjasta päätetään pitkälti EU:ssa. Aluksi yhteisen maatalouspolitiikan tarkoituksena oli Euroopan maataloustuotannon omavaraisuuden turvaaminen mutta sittemmin tarkoituksena on ollut yhä enemmän tuottaa maataloustuotteita markkinoiden tarpeiden mukaan. Tuotteiden hintojen määräytyminen on jätetty kasvavassa määrin markkinoiden varaan ja ne ovat lähentyneet lähelle maailmanmarkkinahintoja. Viljelijöiden tulotasoa on pyritty ylläpitämään suoran tulotuen avulla. Tuen saamiseksi viljelijän on noudatettava erilaisia ehtoja liittyen elintarviketurvallisuuteen, eläinten hyvinvointiin ja ympäristöön. EU ohjaa maataloustuotteiden tuotantoa ja kaup-

paa tuonnin ja viennin säätelyllä, interventiotomilla sekä tukiohjelmilla. Yhteisten markkinajärjestelyjen piiriin kuuluu noin 90 prosenttia Euroopan unionin maataloustuotannosta. (Hakala & Lyytimäki 2008, 310; MMM 2013a.)

2.2.2 Maatalouteen liittyvä päätöksenteko EU:ssa

EU:n yhteinen maatalouspolitiikka perustuu EU:n toiminnasta tehdyn sopimuksen 38-44 artikloihin. Artiklan 43 mukaan Euroopan neuvosto päättää komission ehdotuksesta maatalouspolitiikan säännöistä yhteispäätösmenettelyssä Euroopan parlamentin kanssa. Parlamentin lausuntoa ei tarvita hintoja, tukia, maksuja, määrällisiä rajoituksia ja kalastusmahdollisuuksien vahvistamista koskevissa asioissa, vaan nämä päätökset tekee neuvosto komission ehdotuksen perusteella. Neuvostossa jäsenvaltioita edustaa maatalousasioista vastaava ministeri. (MMM 2013a.)

EU:n lainsäädäntö kattaa kaiken maatalouden harjoittamiseen sekä maataloustuotteiden kauppaan ja jalostukseen liittyvän toiminnan. Maatalouden tukipolitiikka, interventiotominta, eläinten ja kasvien terveys ja niistä saatujen tuotteiden turvallisuus ja laatu sekä maatilatalouden ja maaseudun rakenne- ja aluepolitiikka määritellään EU:n kautta. Myös yhteisen maatalouspolitiikan toimeenpano, rahoitus ja valvonta perustuvat EU:n säädöksiin. (MMM 2013a.)

2.2.3 Maaseudun kehittämisohjelma

EU:n yhteinen maatalouspolitiikka edellyttää jäsenvaltioiltaan kansallisen maatalouden kehittämisstrategian laatimista EU:n strategisten suuntaviivojen perusteella. Neuvoston asetus (EY) N:o 1698/2005 määrittää maaseudun kehittämispolitiikan säännöt sekä jäsenvaltioiden ja alueiden toimenpiteet. Näiden lisäksi jäsenvaltioissa on toteutettava Leader-aloitteisia yksittäishankkeita. Leader-hankkeissa haetaan ratkaisuja paikallisiin ongelmiin ja niiden suunnittelusta ja toteutuksesta vastaavat paikalliset yhteistyökumppanit. (Euroopan komissio 2008.)

Suomen kansallisen maaseudun kehittämisstrategian painopistealueita ovat ohjelmakaudella 2007-2013 ”maa- ja metsätalouden harjoittaminen taloudelli-

sesti ja ekologisesti kestäväällä sekä eettisesti hyväksyttävällä tavalla, maaseudun yritystoiminnan kehittäminen sekä paikallisen omaehtoisen toiminnan vahvistaminen” (Maaseutu.fi 2013a). Kehittämisstrategia koostuu kahdesta ohjelmasta: Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmasta, jota hallinnoi maa- ja metsätalousministeriö sekä Ahvenanmaan maaseudun kehittämisohjelmasta, jota hallinnoi Ahvenanmaan maakuntahallitus. Valtakunnallisen ohjelman pohjana toimivat pienempien alueiden omista lähtökohdista valmistellut alueelliset kehittämissuunnitelmat. (Maaseutu.fi 2013a.)

Maatalouden kehittämisohjelmaa toteutetaan EU:n maaseuturahastosta eli Euroopan maaseudun kehittämisen maatalousrahastosta saatavin varoin. EU-osuuden lisäksi ohjelmaa rahoitetaan kansallisesti valtion ja kuntien varoista sekä yksityisellä rahoituksella. Kehittämisohjelman tehtävänä on täsmentää ohjelmakauden aikana eri toimenpiteisiin, viljelijätukiin ja Leader-hankkeisiin myönnettävä rahoitus. Kuluvan ohjelmakauden (2007-2013) kokonaiskustannukset ovat Suomessa 6 770 milj. euroa, josta maaseuturahaston varoja on 2 137 milj. euroa (31,6 %), valtion rahoitusta 4 389 milj. euroa ja muuta kansallista rahoitusta (kunnat, rahastot) 244 milj. euroa. (Euroopan komissio 2008, MMM 2012, Maaseutu.fi 2013a, MMM 2013a.)

Tällä hetkellä käynnissä on ohjelmakausi 2007-2013. Ohjelmakauden tavoitteena on ”elinvoimaisen ja toimivan maaseudun säilyminen, ympäristön tilan parantaminen ja uusiutuvien luonnonvarojen kestävä käytön varmistaminen” (Maaseutu.fi 2013a). Kehittämisohjelmassa on neljä toimintalinjaa, jotka sisältävät toimenpiteet, joilla ohjelmakauden tavoitteisiin pyritään. (Maaseutu.fi 2013a, MMM 2013a.)

Toimintalinjojen toimenpiteitä ovat muun muassa maa- ja metsätalouteen liittyvät tuet kuten nuorten viljelijöiden tuet, epäsuotuisten alueiden eli LFA-tuet ja maatalouden ympäristötuet, maa- ja metsätaloustuottajien koulutus, maatalouden investoinnit, eläinten hyvinvoinnin edistäminen ja ei-tuotannolliset investoinnit. Elinvoimaista ja toimivaa maaseutua pyritään ylläpitämään monipuolisella ja kehittämällä maaseutuelinkeinoja ja maaseutumatkailua, palveluita ja kyliä. Lisäksi kehitetään Leader-toimintaryhmien kehittämissuunnitelmien mu-

kaista toimintaa sekä alueiden ja valtioiden välistä yhteistyötä. (MMM 2013a, Maaseutu.fi 2013a.)

Seuraavan kauden, 2014-2020, ohjelma on valmisteluvaiheessa eikä sitä ole vielä vahvistettu. Ohjelmaluonnos on kuitenkin julkisesti esillä maaseutu.fi-sivustolla. Vaikka uuden kauden pitäisi käynnistyä jo vuoden 2014 alusta, uuden ohjelman mukaiset rahoitukset käynnistyvät vasta 2015. Vuonna 2014 käytetään vielä vanhan ohjelmakauden mukaista rahoitusta mutta uuden ohjelman mukaisia tavoitteita ja toimenpiteitä. Ohjelmaluonnoksen (17.6.2013) mukaan tulevan ohjelmakauden kustannukset ovat yhteensä 6 822 milj. euroa, josta EU:n osuus on 2 359 milj. euroa (34,6 %), valtion osuus 4 389 milj. euroa sekä muun kansallisen rahoituksen kuten kuntien ja rahastojen osuus on 74 milj. euroa. (MMM 2013a, Maaseutu.fi 2013a.)

Uuden maaseutuohjelman tavoitteena on, että ”osaaminen, tiedonvälitys, innovaatiot ja yhteistyö maaseudulla lisääntyvät, ilmastonmuutoksen hillintä ja sopeutuminen ilmastonmuutokseen tehostuvat, luonnon monimuotoisuus lisääntyy, vesistöjen tila ja maatalouskäytössä olevan maaperän tila paranevat, maaseudun yritystoiminta monipuolistuu ja työllisyys, palvelut sekä vaikuttamisen mahdollisuudet paranevat, maataloustuotannon kilpailukyky vahvistuu sekä maaseutuyritykset vastaavat kuluttajien kysyntään tuottamalla laadukasta ruokaa ja parantamalla eläinten hyvinvointia” (Maaseutu.fi 2013a).

Tavoitteita toteutetaan 17 toimenpiteen ja paikallisen kehittämisen (LEADER) avulla. Toimenpiteistä jokaiselle jäsenvaltiolla pakollisia ovat ympäristökorvaukset ja LEADER-toiminta. Näiden lisäksi on valinnaisia toimenpiteitä, joista Suomi on valinnut koulutuksen ja tiedonvälityksen, neuvonnan, investoinnit fyysiseen omaisuuteen, tila- ja yritystoiminnan kehittämisen, maaseudun palveluiden ja kylien kehittämisen, luonnonmukaisen tuotannon, luonnonhaittakorvaukset, eläinten hyvinvoinnin ja yhteistyön. (MMM 2013b, Maaseutu.fi 2013b.)

Merkittävää on, että tilaneuvonta on tuotu ohjelmaan uutena toimenpiteenä. Luonnonmukainen tuotanto on uudessa ohjelmassa erillisenä toimenpiteenä, kun se nykyisessä ohjelmassa on ollut erityistukisopimuksen piirissä. Luonnon-

haittakorvausten (LFA) uudistamisesta saataneen päätös vuoden 2013 loppuun mennessä, joskin yksityiskohtainen soveltaminen jää myöhemmin toteutettavaksi. Ympäristökorvauksia pyritään ohjelmakaudella 2014-2020 yksinkertaistamaan ja kohdentamaan tarkemmin alueellisesti ja toiminnallisesti sekä panostamaan ravinteiden tasapainoiseen käyttöön ja kierrätykseen, valumavesiin ja luonnon monimuotoisuuteen. Uudessa ohjelmassa myös eläinten hyvinvointikorvausten vaatimukset kiristyvät sekä kansallista ja kansainvälistä sekä eri rahastojen kanssa tapahtuvaa yhteistyötä kehitetään. (MMM 2013b, Maaseutu.fi 2013b.)

2.2.4 Tukijärjestelmä

Maatalouden tukijärjestelmän perustan muodostavat EU:n yhteisen maatalouspolitiikan tukimuodot, joita ovat EU:n suorat tulotuet (tilatuki eli CAP ja tuotantosidonnaiset tuet) sekä EU:n osittain rahoittamat luonnonhaittakorvaus (LFA) ja ympäristötuki. Edellä mainittuja EU-tukia täydennetään kansallisilla tuilla. Tilatuki ja tuotantoon sidotut EU-tuet määräytyvät neuvoston ja komission asetusten määräämällä tavalla, jolloin yksittäisellä jäsenmaalla ei pääsääntöisesti ole päätäntävaltaa asetusten soveltamisessa. (MMM 2013a.)

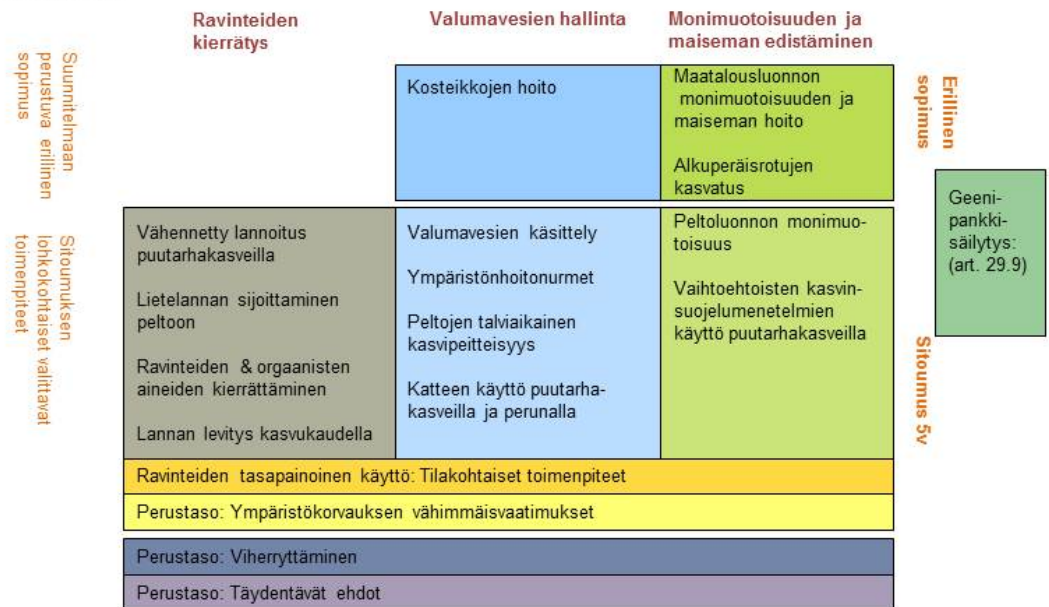
EU-rahoitteisten tukien saamiseksi viljelijän on noudatettava *täydentäviä ehtoja*, jotka koostuvat viljelyyn liittyvistä hyvän maatalouden ja ympäristön vaatimuksista sekä lakisääteisistä hoitovaatimuksista (Kuvio 1). Täydentävien ehtojen lisäksi viljelijätuissa saattaa olla myös vaativampia omia ehtoja. Ehtojen noudattamista valvotaan säännöllisillä tarkastuksilla. (Maaaseutuvirasto 2010, 4.)

Hyvän maatalouden ja ympäristön vaatimukset	Lakisääteiset hoitovaatimukset		
Pientareet ja maaperän kunto Hukkakauran torjunta Viljely hyvän maatalouskäytännön mukaan Viljelykiertovaatimus Kesantojen ja luonnonhoitopeltojen hoito Maaston ominaispiirteet Kasteluveden otto Pysyvien laiturien säilyttäminen ja hoito	Ympäristö Lannan ja lannoitteiden käsittely Puhdistamolietteen käyttö Pohjaveden suojeleminen Luonnon suojeleminen maatalousmaalla	Kansanterveys sekä eläinten ja kasvien terveys Eläinten merkitseminen ja rekisteröinti Kasvinsuojeluaineiden käyttö Tuotantoeläimiltä kielletyt aineet Elintarvikkeet Maidontuotantotilojen hygienia Munantuotantotilojen hygienia Siipikarjatilojen salmonellavalvonta Rehut Eläintaudit	Eläinten hyvinvointi

Kuvio 1. Ympäristötuen täydentävät ehdot (Maaseutuvirasto 2010, 4).

Kansallisten tukien maksaminen edellyttää komission hyväksyntää. Ohjelma-kaudella 2007-2013 Suomen kansallinen tukijärjestelmä muodostuu kolmesta pääosasta, jotka ovat Etelä-Suomen kansallinen tuki, pohjoinen tuki ja luonnonhaittakorvauksen kansallinen lisäosa. Kansallista tukea maksetaan kotieläintaloudelle, kasvihuonetuotannolle ja puutarhatuotteiden, metsämarjojen ja -sienten varastoinnille ja peltoviljelylle. Näiden tukien lisäksi maksetaan eräitä muita kansallisia tukia perunan ja sokerijuurikkaan tuotannolle. (MMM 2013a.)

Ympäristökorvaukset (art. 29)

Kuvio 2. Ympäristökorvaukset ja niiden perustason vaatimukset ohjelmakaudella 2014-2020 (MMM 2013b, 103).

Ympäristötuki on korvausta tuen saannin ehtona olevien toimenpiteiden toteuttamisesta aiheutuvista lisäkustannuksista ja tulonmenetyksistä. Ohjelmakaudella 2007-2013 ympäristötukijärjestelmä muodostuu perustoimenpiteistä ja tilakohtaisesti valittavista lisätoimenpiteistä sekä erityistuesta. Lisäksi ympäristötukeen sitoutuneiden viljelijöiden on noudatettava lannoitteiden ja kasvinsuojeluaineiden käyttöä koskevia vähimmäisvaatimuksia. (Maaseutuvirasto 2013c, 44.)

Tulevalle ohjelmakaudelle ympäristökorvausjärjestelmän rakennetta on pyritty yksinkertaistamaan ja kohdentamaan tarkemmin. Kuviossa 2 on kuvattu uuden ympäristökorvausjärjestelmän rakenne niin kuin se on esitetty ohjelmaluonnoksessa. Ympäristökorvaukset koostuvat uudessa ohjelmassa ympäristösitoumuksesta, ympäristösopimuksista sekä geenipankkisäilytyksestä. Korvausten perustason muodostavat ympäristökorvauksen vähimmäisvaatimukset, viherryttäminen ja täydentävät ehdot. Ympäristösitoumus muodostuu valinnaisista tila- ja lohkotason toimenpiteistä, ainoa pakollinen toimenpide tähtää ravinteiden tasapainoiseen käyttöön ja suunnitelmalliseen viljelyyn. Ympäristösopimuksia tehdään sitoumuksista erillisinä peltoalueiden ulkopuolisille tukikelpoisil-

le lohkoille ja niiden hoitoehdot perustuvat hyväksyttävään suunnitelmaan. Geenipankkisäilytyksellä pyritään edistämään siemen- tai alkiokokoelmien ylläpitoa. (MMM 2013b, 101.)

2.2.5 Tilaneuvontajärjestelmä

Tilaneuvonnan yleisenä tavoitteena on parantaa viljelijän osaamista täydentävien ehtojen tulkinnassa ja soveltamisessa käytännön toimintaan. Neuvonnan avulla pyritään vähentämään epätietoisuudesta ja väärinymmärryksestä johtuvia virheitä ja tahattomia tukirikkeitä sekä näistä johtuvia tukien leikkauksia. Tavoitteena on myös parantaa viljelijän ympäristötietoisuutta ja osaamista eläinten terveys- ja hyvinvointiasioissa. Neuvojan tehtävänä on toimia viljelijän apuna tilan toiminnan kehittämisessä välittämällä uutta tietoa ja soveltaen sitä tilan olosuhteisiin. (MMM 2013b, 74.)

Vapaaehtoinen tilaneuvontajärjestelmä on ollut käytössä vuodesta 2007. Nykyisten tukiehtojen mukaan Manner-Suomessa toimiva viljelijä voi saada tukea tilakohtaiseen neuvontaan, jota on antanut tilaneuvontajärjestelmään hyväksytyt neuvoja. Järjestelmä ei koske Ahvenanmaata, jossa on käytössä oma neuvontajärjestelmä. Suomen nykyinen tilaneuvontajärjestelmä on toteutettu sertifioitujen neuvontajärjestöjen ja yksityisten neuvojen yhdistelmänä. Järjestelmän ylläpitoon varataan rahoitusta valtion budjetista tai Euroopan maaseudun kehittämisrahastosta. Suomessa rahoitus on toteutettu matalimman mahdollisen tuen mukaan, jota käytetään myös muuhun kuin tilaneuvontaan. Näin ollen tuen ehtona oleva yläraja täyttyy helposti, eikä neuvontaan välttämättä jää riittävästi tukivaroja. (Lillunen ym. 2011, 88; Maaseutuvirasto 2013c, 73.)

Neuvontaa voi saada vain täydentäviin ehtoihin liittyvistä asioista, jotka on jaettu seuraaviin neuvontaosioihin:

- 1) hyvän maatalouden ja ympäristön vaatimukset (sisältäen maaperän suojelun ja ympäristön ylläpidon vähimmäistason)
- 2) ympäristösäädökset (sisältäen lintujen, pohjavesien, vesien, luontotyyppien ja luonnonvaraisten eläinten ja kasvien suojelun)

- 3) eläinten tunnistus ja rekisteröinti
- 4) kasvinsuojeluaineet
- 5) elintarvikkeet (sisältäen navettahygienian, salmonellavalvonnan ja kielletyt aineet)
- 6) rehut
- 7) eläinten hyvinvointi ja eläintaudeista ilmoittaminen. (Maaseutuvirasto 2013c, 73.)

Täydentävien ehtojen tilaneuvontajärjestelmän käyttäminen on viljelijälle vapaaehtoista ja viljelijä sopii itse neuvojan kanssa neuvonnan järjestämisestä ja neuvonnan hinnasta. Listan järjestelmään hyväksytyistä neuvoista saa joko kunnan maaseutuelinkeinoviranomaiselta tai Maatalousviraston Internet-sivuilta. (Maaseutuvirasto 2013c, 73.)

Neuvojalla on tilakäynnillä käytössään kyseiselle neuvontaosiolle tehty havaintolista, joka käydään tilalla läpi. Neuvoja opastaa viljelijää suullisesti ja lisää tilakäynnin perusteella kirjalliset toimenpide- ja kehittämisehdotukset havaintolistaan, josta annetaan kopio viljelijälle käynnin jälkeen. Neuvonta on luottamuksellista, ellei kysymyksessä ole vakava rikkomus kuten esimerkiksi eläinsuojelurikos, josta neuvoja on velvollinen ilmoittamaan viranomaisille. (Maaseutuvirasto 2013c, 74.)

Neuvonta on viljelijälle maksullista, mutta valtiolta voi hakea tukea neuvonnan arvonlisäverottomiin kustannuksiin. Tukea haetaan kunnan maaseutuelinkeinoviranomaiselta ja yhden kalenterivuoden aikana maatila voi saada tukea korkeintaan kahdesta eri neuvontaosion. Viljelijä ja neuvoja voivat sopia keskenään neuvonnan kestosta ja hinnasta, mutta yleisesti yhden neuvontaosion enimmäiskorvauksen katsotaan vastaavan kolmea tuntia esivalmistelut mukaan lukien. (Maaseutuvirasto 2013c, 74.)

Monissa maataloushankkeissa on viime aikoina toteutettu edellä mainitusta neuvonnasta irrallisia tilaneuvontakäyntejä. Näiden käyntien sisältöä, havaintoja ja tuloksia esitetään enemmän kappaleessa 3.

Uudella ohjelmakaudella tilaneuvonta on eriytetty omaksi toimenpiteekseen. Ohjelmaluonnoksen mukaan neuvonnan tavoitteena on ”ympäristötoimenpiteiden tehokas kohdentaminen, sitoumusten joustava tehostaminen ja myös ravinnetaseiden laadinta ja niiden tulkinta.” Neuvonnan avulla pyritään myös tehostamaan ilmasto- ja ympäristötavoitteiden saavuttamista. (MMM 2013b, 74.)

Uudessa toimenpiteessä neuvontaa tarjotaan täydentävien ehtojen vaatimuksista sekä viherryttämistoimenpiteistä, ilmastonmuutoksen hillitsemisestä ja muutokseen sopeutumisesta, luonnon monimuotoisuudesta, vesien ja maaperän suojelusta, innovaatioista, ympäristökorvauksista, luonnonmukaisesta tuotannosta, kasvinsuojelusta ja integroidusta torjunnasta, tuotantoeläinten terveydestä ja hyvinvoinnista sekä ympäristötehokkuuteen liittyvistä seikoista esimerkiksi energiasuunnittelusta. Käytännön toimenpiteiden lisäksi voidaan antaa taloudellista neuvontaa. (MMM 2013b, 75.)

Viljelijä saa edelleen itse valita neuvojan ja neuvonnan aihealueen tilan tarpeiden ja lähtökohtien mukaan. Tilalla voi olla useampia neuvontakäyntejä. Maa-seutuvirasto valitsee neuvojat ja ylläpitää heidän ammattitaitoaan ja osaamistaan alku- ja täydennyskoulutuksilla. Neuvoja, joka on läpäissyt tukikelpoisuusehtojen tarkistuksen ja valintakriteerien perusteella tehtävän valinnan, koulutetaan ja rekisteröidään neuvojarekisteriin, joka löytyy Maaseutuviraston Internet-sivuilta. (MMM 2013b, 75.)

Uuteen maaseudun kehittämisohjelman ohjelmaluonnokseen ei vielä ole vahvistettu tilaneuvontatoimenpiteen korvauksia tai muita rahoitustietoja. Toimenpiteen käyttöönottoa valmistellaan neuvojien koulutuksella ja valinnalla vuoden 2014 aikana ennen ohjelman hyväksyntää. Neuvojien koulutusvaatimuksia ei ole vielä määritelty, mutta koulutus on jo aloitettu, sillä TEHO Plus –hanke on järjestänyt vuonna 2013 kuusipäiväisen ja maksuttoman ympäristöneuvojien koulutuksen pilottivaiheen. Pilottikoulutuksen kouluttajina ovat ELY-keskusten, ProAgrarian, MTT:n, Helsingin Yliopiston ja eri ympäristöhankkeiden asiantuntijat. Koska koulutusvaatimuksia ei ole määritelty ei myöskään vielä tiedetä, onko pilottikoulutus sellaisenaan pätevä vai vaaditaanko neuvojilta vielä lisäkoulutusta. Joka tapauksessa pilottikoulutuksenkin käyneet neuvojat joutuvat osallistu-

maan tukijärjestelmäkoulutukseen sitten, kun kaikista järjestelmistä on päätökset olemassa ja tiedetään, miten järjestelmien toimeenpano Suomessa tapahtuu. (MMM 2013a, 75; TEHO Plus 2013; Launto-Tiuttu 2013. Sähköpostiviesti 21.11.2013.)

Neuvojakoulutuksen pilottimalliin, jota on myös ehdotettu lopulliseksi koulutusmalliksi, sisältyy kaksi pakollista päivää, vähintään yksi valinnainen päivä sekä mahdollisesti muita koulutuspäiviä. Pilottivaiheessa pakolliset koulutuspäivät käsittelivät maatalouden ympäristövaikutuksia ja ympäristösäädöksiä sekä ympäristövaikutusten havainnointia tilalla. Valinnaiset päivät koskivat ravinnepäästöjen hallintaa, maan hyvää kasvukuntoa, luonnon ja maiseman monimuotoisuutta sekä lanta-asioita. Pilottikoulutukseen osallistui kaikkiaan 108 henkilöä ja keskimäärin kurssilainen suoritti neljä koulutuspäivää. (TEHO Plus 2013; Launto-Tiuttu 2013. Sähköpostiviesti 21.11.2013.)

TEHO Plus –hankkeen Maatilan ympäristöneuvontaan kehittämässä neuvontamallissa on kolme porrasta:

- ensimmäisellä käynnillä etsitään tilan tärkeimmät ympäristönhoidon kehittämiskohteet ja annetaan niistä toimenpidesuosituksia
- toisella käynnillä keskitytään ensimmäisellä kerralla todettuihin erityisneuvontakohteisiin, esimerkiksi luonnon monimuotoisuuteen tai lannan käsittelyyn.
- kolmas käynti on seurantakäynti muutaman vuoden kuluttua, jolloin katsotaan, onko edelliset kehittämissuosituksia toteutettu ja onko tullut uusia kehittämistarpeita. (Launto-Tiuttu 2013. Sähköpostiviesti 21.11.2013.)

Neuvojakoulutuspilottissa testattiin kartoittavia neuvontakäyntejä tekevien yleisneuvojen koulutusta. Tällaisen neuvojan tulee tietää ”kaikesta vähän”, jotta hän pystyy havaitsemaan erilaisten tilojen kehittämiskohteet, ja suosittelemaan joi-takin korjaavia toimenpiteitä. Jos tilalla löytyy haastavampia, enemmän suunnittelua tai yksityiskohtaisempaa neuvontaa vaativia toimia, neuvoja pystyisi kerto-maan, mistä tai keneltä lisää neuvoa voisi saada. (Launto-Tiuttu 2013. Sähköpostiviesti 21.11.2013.)

2.3 Kansallinen maatalouspolitiikka

Koska maatalouspolitiikka kuuluu EU:n toimivaltaan, jäsenmaa voi harjoittaa kansallista maatalouspolitiikkaa yhteisön säännösten antamissa rajoissa. Tukijärjestelmästä kertovassa kappaleessa (2.2.4) on kerrottu kansallisesta tukijärjestelmästä ja sen ulottuvuuksista tarkemmin. Maatalouden ympäristövaikutuksia ohjataan Suomessa lainsäädännöllisin keinoin. Eräs tehokas keino maatalouden haitallisten ympäristövaikutusten vähentämisessä on typpilannoitusta säätelevä nitraattiasetus (931/2000). Ympäristönsuojelulaissa (86/2000) ja -asetuksessa (169/2000) on kotieläintalouden ympäristölupiin liittyviä säännöksiä, joilla on tärkeä merkitys myös maatalouden ympäristönsuojelussa. Merkittäviä ympäristövaikutuksia aiheuttavista hankkeista on tehtävä ympäristövaikutusten arviointimenettely (YVA). YVA-asetuksessa (268/1999) määritellään milloin eläintenpitoon on sovellettava YVA-menettelyä. (Ympäristöministeriö 2012.)

3 KOKEMUKSIA TILAKOHTAISESTA NEUVONNASTA

3.1 Hankkeet ympäristöneuvonnan kehittäjinä

Paras asiantuntija oman viljelyalueensa ominaispiirteidensä tuntemisessa on viljelijä itse. Tilan ja koko lähiympäristön ympäristönsuojelulliset ratkaisut löydetään usein jokapäiväisistä viljelytoimista tehokkaimmin viranomaisten, neuvojen ja viljelijöiden yhteistyöllä. Lukuisat kansalliset ja kansainväliset hankkeet ovat selvittäneet viime vuosina eri keinoja jakaa tietoa näiden kolmen tahon välillä sekä motivoida kaikkia osapuolia yhteisen tavoitteen toteuttamiseksi. Tässä kappaleessa tutustutaan muutamaankansalliseen ja kansainväliseen hankkeeseen, joiden avulla on saatu kokemusperäistä tietoa neuvonnan toimivuudesta sekä eri neuvontamenetelmistä ja –toimenpiteistä. Osa hankkeista on vielä toiminnassa tai ei ole julkistanut tietoa tilakäyntien tuloksista. Näitä hankkeita tarkastellaan saatavissa olevan tiedon valossa.

3.2 Savijoen maatalouspilotti

Lounais-Suomen ympäristökeskuksen, MTK-Varsinais-Suomen, ProAgria Farman ja Suomen ympäristökeskuksen yhteistyönä valmisteltu hanke toteutettiin vuosina 2004-2005. Hankkeessa oli mukana 42 maatilaa Savijoen valuma-alueelta, Liedosta. (Lounais-Suomen ympäristökeskus 2005.)

Mukana olleille tiloille tehtiin tilakäynti, joiden aikana käytiin läpi maaston erityispiirteet, pohjavesialueiden läheisyys sekä mahdollisten erityisympäristötuki-alueiden ja suojavyöhykealueiden sijainti. Maastokäynnin aikana lohkoilta otettiin myös näytteitä nitraattityypianalyysia varten. (Lounais-Suomen ympäristökeskus 2005.)

Yhden viljelijän tilalla järjestettiin maan laadun arvioinnin työkalun esittelytilaisuus, johon osallistui 30 henkilöä. Tilaisuudessa tutustuttiin maan rakentamiseen, (kerroksellisuuteen, juuristoon ja mururakenteeseen), vedenjohtavuuteen

ja biologiseen aktiivisuuteen. Viljelijöille tarjottiin hankkeen tukemaa erityisympäristötukisuunnittelua, joka tehtiin loppujen lopuksi kahdelle tilalle suojavyöhykesuunnitelmana. Tilatasolla tehdyn neuvontatyön lopputuloksena oli jokaiselle tilalle tehty neuvontalomake, johon oli koottu tilan sen hetkinen ympäristönhoidon tila ja mahdollisia suosituksia jatkotoimenpiteiksi. Jokaiselle tilalle laskettiin muutamalta lohkolta ravinnetaseita lannoitussuunnittelun avuksi. (Lounais-Suomen ympäristökeskus 2005.)

Tilaneuvonnan kannalta hankkeessa todettiin, että tilakohtaisten ympäristösuunnitelmien uskotaan lisäävän viljelijöiden kiinnostusta ja sitoutumista ympäristönhoitoon. Tilalla tapahtuvan maan laadun arvioinnin työkalun esittelyn kaltaisilla tilaisuuksilla koettiin olevan paljon enemmän konkreettista hyötyä viljelijöille kuin luentotyypisellä koulutuspäivällä. Havaittiin, että neuvontaa ja opastusta kannattaisi kohdistaa erityisesti lannoitukseen ja maan laatuun liittyviin asioihin. Tilakohtaisen suunnitelman ei tulisi perustua valmiiseen lomakkeeseen vaan jokainen tila pitäisi käsitellä omana kokonaisuutenaan. Kuitenkin suunnitelmien sisällön, esimerkiksi suojakaistan leveyden saman uoman varrella, pitäisi olla yhtenäisiä. Tähän kaivattaisiin viranomaisen asettamia suosituksia ja valvontaa. Neuvontaan, maastokatselmukseen ja tilakohtaiseen suunnitelmaan pitäisi pystyä varaamaan myös riittävästi aikaa. (Lounais-Suomen ympäristökeskus 2005.)

3.3 TEHO

TEHO Plus –hanketta edeltänyt ”Tehoa maatalouden vesiensuojeluun” eli TEHO-hanke toteutettiin Varsinais-Suomen ELY-keskuksen, MTK-Varsinais-Suomen ja MTK Satakunnan yhteishankkeena vuosina 2008-2011. Hankkeessa oli mukana 122 maatilaa Varsinais-Suomesta ja Satakunnasta. Hankkeen tavoitteena oli tehostaa maatalojen vesiensuojelua yhteistyössä viljelijän kanssa tilakohtaisin ratkaisuin. Tiloille laadittiin tilakohtainen ympäristönsuojelun käsikirja, jossa kuvattiin tilojen vesiensuojelun nykytilaa ja kehittämistarpeita ja keinoja hyvän tilan ylläpitämiseen, lisäksi laskettiin lohko-kohtaisia porttitaseita ja ravin-

netaseita sekä tutkittiin ja arvioitiin maaperän biologisia ja fysikaalisia ominaisuuksia. Hankkeessa myös testattiin erilaisia vesiensuojelumenetelmiä. (Lillunen ym. 2011, 7.)

Hankkeessa toteutetusta tilakohtaisesta neuvonnasta ja suunnittelusta saatiin viljelijöiltä hyvää palautetta. Ympäristökasikirjan koettiin antavan kokonaisvaltaisen kuvan tilan ympäristönsuojelun tilasta ja kehittämismahdollisuuksista. Neuvontaa pidettiin selkeästi parempana tapana käydä läpi vesiensuojeluasioita kuin valvontaa, sillä valvojat kiinnittävät usein huomiota vain tukiehtojen täyttymiseen liittyviin yksityiskohtiin, mutta kokonaiskuva ja laajempi konsepti jäi usein viljelijälle epäselväksi. Todettiin, että valvontaa pitää jatkossakin olla, mutta painopiste pitäisi siirtää neuvontaan. (Lillunen ym. 2011, 88.)

Hankkeessa selvisi, että viljelijöiden mukaan hyvä neuvonta on laadukasta, innostavaa ja innovatiivista sekä antaa neuvontaan sijoitetulle taloudelliselle panokselle selkeän ja konkreettisen hyödyn. Kokonaisvaltaisen, laadukkaan ja kohtuuhintaisen neuvonnan saaminen koettiin joillakin alueilla vaikeaksi, sillä usein neuvojat ovat erikoistuneet johonkin tiettyyn osa-alueeseen. Neuvojien asiantuntemuksen yhtenäisyyteen ja maantieteelliseen sijoittumiseen pitäisi kiinnittää huomiota. Pidettiin tärkeänä, että neuvontayhteistyö kehittyisi kiinteäksi ja jatkuvaksi. (Lillunen ym. 2011, 88-89.)

Hankkeen viljelijöistä puolet eivät käyttäneet lainkaan tilakohtaista neuvontaa. Syynä ei ollut neuvontajärjestelmän tuntemisen puute vaan mainittiin, että sopivaa neuvojaa ei ollut löytynyt, neuvonta koettiin tarpeettomaksi tai kalliiksi tai viljelijä oli itse neuvoja. Kotieläintilat käyttivät kasvinviljelytiloja useammin tilakohtaista neuvontaa. Todettiin, että järjestelmää hyödynnettäisiin enemmän, jos siihen sisältyisi täydentävien ehtojen lisäksi myös erityisympäristötukiin liittyvää neuvontaa. Olisi tärkeää, että ympäristöneuvontajärjestelmä kattaisi kaikki ympäristönsuojelun osa-alueet. (Lillunen 2011, 88-89.)

TEHO-hankkeen ympäristötukityöpajan viljelijäkommenttien mukaan neuvonnan pitäisi olla vuorovaikutteista eikä tarjota valmiita ratkaisuja ongelmiin. Ratkaisut tulisi löytää yhdessä keskustelemalla. Neuvonnan tulisi informoida, ohjata ja

tukea viljelijää päätöksenteossa, poimia olennaiset tutkimustulokset ja soveltaa niitä tilan käytäntöihin sopiviksi. Sanottiin, että nykyisenlaista neuvontaa ei pidetä taloudellisesti aina maksamisen arvoisena. (Lillunen ym. 2011, 89.)

Maatalouden kuormituksen ja viljely-ympäristön kannalta paras tulos saadaan soveltamalla ympäristötuen vaihtoehtoja laajasti ja täydentämällä niitä tarpeen mukaan erityisratkaisuille. Yhtenä toimivana vaihtoehtona käytettiin luentotyyppejä koulutustilaisuuksia. Viljelijöiltä saadun palautteen mukaan tilaisuuksissa pitäisi olla läsnä sekä muita viljelijöitä että asiantuntijoita ja aiheita käsitellä laajasti ja soveltavasti. Hyvinä tilaisuuksina pidettiin erityisesti pienimuotoisia kenttäkokeita aidossa viljely-ympäristössä kuten hankkeen järjestämät pellonpiennarpäivät sekä Peltomaan laatutestin ja separoinnin esittelypäivät. Tärkeäksi koettiin myös suora keskustelu tutkijoiden kanssa sekä maatalouden ympäristönsuojeluun liittyvän sähköisen tieto- ja asiantuntijapankin perustaminen. (Lillunen 2011, 89-92.)

3.4 RAVI – Ravinteet satoon – Vesistöt kuntoon

RAVI-hanke toteutettiin Kaakkois-Suomen ja Itä-Uudenmaan alueella vuosina 2010-2013. Hankkeen tavoitteena oli tehostaa maatalouden vesiensuojelua lisäämällä viranomaisten, neuvojen ja viljelijöiden yhteistyötä ja tietämystä. Hankkeessa tehtiin 40 tilakohtaista vesiensuojelusuunnitelmaa sekä 100-150 tilakohtaista suojavyöhyke- tai kosteikkosuunnitelmaa tai neuvontatapahtumaa. Lisäksi järjestettiin kosteikkotapahtumia, suojavyöhykefotilaisuuksia ja pellonpiennarpäiviä lannanlevitystekniikoista. Tilakohtaisten vesiensuojelusuunnitelmien teossa hyödynnettiin TEHO-hankkeesta saatuja oppeja. (RAVI-hanke 2012.)

Hankkeessa huomattiin erityisesti maan hyvän kasvukunnon merkitys tuotannon ja vesiensuojelun kannalta. Maan rakenteessa huomattiin olevan ongelmia jopa lohkoilla, joilla oli viljelykierrossa mukana nurmia. Tilakohtaisesti huomattiin, että paikkatietopohjaisille suunnittelutyökaluille olisi käyttöä kuormitusalttiiden peltolohkojen tunnistamisessa ja toimenpiteiden valinnassa. Todettiin, että

viljelijöiden, neuvojien ja viranomaisten yhteinen pohdinta oli kaikille osapuolille opettavaista ja hyödyllistä. Pellonpiennarpäivät olivat erityisen tehokas tapa tehdä käytännönläheistä neuvontaa. Viljelijöiden motivointia vesiensuojelutoimiin pitäisi kehittää, sillä usein viljelijät kokevat maatalouden vesiensuojelun lisätoimenpiteenä eikä osana viljelyä. Osasyinä tähän nähtiin tukijärjestelmä ja byrokratia, joiden vuoksi viljelijöiden huomio on siirtynyt maanviljelyn ulkopuolisiin asioihin. (RAVI-hanke 2012; RAVI-hanke 2013.)

3.5 RAE – Ravinnehävikit euroiksi

RAE-hanke toteutetaan Pohjois-Savon, Pohjois-Karjalan ja Etelä-Savon alueella 2011-2014. Hanketta koordinoi Savonia-ammattikorkeakoulu ja muita osatoiteuttajia ovat Pohjois-Savon, Pohjois-Karjalan ja Etelä-Savon ProAgriat, MTT Maaninka, Savo-Karjalan Vesiensuojeluyhdistys ry sekä Suomen ympäristökeskus. Hankkeen aikana etsitään tilakohtaisia ratkaisuja karjanlannan tehokkaaseen hyödyntämiseen ja vesiensuojeluun liittyviin menetelmiin tekemällä maksuttomia tilakäyntejä. Lisäksi hanke tuottaa tutkimus- ja testaustyön kautta tietoa eri menetelmien soveltuvuudesta ja tehokkuudesta Itä-Suomen alueella ja järjestää erilaisia tapahtumia ja tilaisuuksia ajankohtaisista maatalouden ympäristönsuojeluun liittyvistä teemoista. (RAE 2013a.)

Hankkeessa tehdään kaksi tilakäyntiä. Ensimmäisellä käynnillä kartoitetaan nykytilanne ja annetaan toimenpidesuosituksia. Toisella käynnillä seurataan suositusten toteutumista. Tilakäyntien ensimmäinen vaihe on jo tehty 170 hankealueen maatilalle Pro Agrioiden neuvojien toimesta. Toinen vaihe tehdään vuonna 2014, joten vielä ei ole saatavilla tietoa viljelijöiden kokemuksista tilakäynneistä. (RAE 2013b.)

3.6 HUMAUS - Huuhtoumanhallinta maataloudessa Uudellamaalla

HUMAUS-hanke toteutetaan vuosina 2012-2014. Hanketta toteuttaa ProAgria Uusimaa, Nylands Svenska Lantbrukssällskap rf ja vesiensuojeluyhdistys. Myös

Uudenmaan ELY-keskuksen ympäristöpuoli on aktiivinen yhteistyötaho. Hankkeessa laaditaan tilakohtainen vesiensuojelun hyvien käytäntöjen kartoitus-suunnitelma 20 tilalle. Varsinaiset neuvontakäynnit aloitetaan vuoden 2013 lopulla. Tavoitteena on kartoittaa tilojen viljelyolosuhteita ja laatia vesiensuojelusuunnitelma, jolla parannetaan peltomaan rakennetta, ehkäistään eroosiota, tehostetaan ravinteiden käyttöä ja hallitaan valumavesiä sekä edistetään luonnon monimuotoisuutta. Neuvontaa toteutetaan RaHa-hankkeessa saatujen kokemusten perusteella hyödyntäen vedenlaatuaineistoja ja erilaisia karttoja. (ProAgria Uusimaa 2013, Vantaanjoen ja Helsingin seudun vesiensuojeluyhdistys ry 2013, 23.)

3.7 PISA 2013

PISA 2013 oli Lappeenrannan seudun ympäristötoimen hallinnoima Pien-Saimaan ulkoista kuormitusta vähentävä maaseudun kehittämishanke. Hanke toteutettiin yhteistyössä Pien-Saimaan valuma-alueen asukkaiden, maanomistajien ja viljelijöiden sekä kuntien ja asiantuntijatahojen kanssa vuosina 2010-2013. Hankkeen maatalousosion tavoitteina oli vesistökuormituksen vähentäminen, uusien käytäntöjen ja toimintatapojen edistäminen sekä koulutus. Tiloille tehtiin ympäristösuunnitelmat sekä tila- ja lohko-kohtaiset ravinnetaseet, viljelysuunnitelmat ja kuormituksen vähentämissuunnitelmat. (Lappeenrannan kaupunki 2013a, Lappeenrannan kaupunki 2013b, 4.)

Valuma-alueen 114 tilaa käytiin läpi puhelimitse ja lisäksi 69 tilalla käytiin henkilökohtaisesti. 45 tilaa ilmoittautui koulutukseen ja koko kahdeksan päivän koulutuksen suoritti 20 tilaa. Koko koulutukseen osallistuneille tiloille tehtiin myös ympäristösuunnitelma, jossa selvitettiin tilan energia-asioita ja ravinnetaloutta. (Aura 2013. Sähköpostiviesti 21.11.2013.)

Havaittiin, että hankkeeseen osallistuneet tilat olivat vastaanottavia ja motivoituneita. Palautekyselyn mukaan viljelijät arvostivat erityisesti kahdenvälistä tai pienryhmissä tapahtuvaa keskustelua ja opetusta sekä tilakohtaista paneutumista ja käsiteltävien aihealueiden laajuutta. Pidettiin tärkeänä, että koulutuk-

sessä käsitellyt asiat eivät ole liian teoreettisia vaan sisältävät käytännön esimerkkejä ja selkeitä ohjeita. Lisäksi painotettiin kouluttajien asiantuntevuuden merkitystä. (Aura 2013. Sähköpostiviesti 21.11.2013.)

Koulutusta pidettiin ajankohtaisena ja yhteiskunnallisesti tärkeänä mutta sopivaa ajankohtaa pidettiin hankalana löytää muiden kiireiden vuoksi. Uskottiin kuitenkin, että pitkällä aikavälillä myös tuloksia alkaa syntyä. Tuloksista ja asenteista kertoo jo nyt ainakin se, että tällä hetkellä Pien-Saimaan valuma-alueella on jo toteutettuja maatalouskosteikkoja pitkälle toistakymmentä ja saman verran on suunniteltu tai vireillä. (Aura 2013. Sähköpostiviesti 21.11.2013.)

3.8 Greppa Näringen

Koko eteläisessä ja keskisessä Ruotsissa toimiva Greppa Näringen -neuvontaorganisaatio aloitti toimintansa vuonna 2001. Organisaation tavoitteena on vähentää kasvihuonekaasupäästöjä, rehevöitymistä ja torjunta-aineiden haitallista käyttöä tilakäyntien ja tilakohtaisen neuvonnan ja tiedottamisen avulla. Vuoden 2009 loppuun mennessä oli toteutettu jo yli 30 000 tilakäyntiä. Vuonna 2011 mukana toiminnassa oli jo 10 000 viljelijää. (Greppa Näringen 2011, 67; Greppa Näringen 2013a.)

Toiminnan pitkäaikaisuus on mahdollistanut sen kehittymisen kokonaisvaltaiseksi ja systemaattiseksi järjestelmäksi sekä mahdollistanut tehokkaan seurannan ja neuvojen laajan koulutuksen. Tilakohtaisten muutosten pitkäaikaisella seuraamisella on koettu olevan suuri rooli typpi- ja fosforipäästöjen vähenemisen ja viljelijöiden motivoinnin suhteen. Lisäksi on järjestetty useita koulutus- ja työpajatilaisuuksia, joiden tarkoituksena on ollut kasvattaa viljelijöiden tietotaitoa ympäristöystävällisemmästä maataloudesta entisestään sekä myös kehittää ympäristöneuvojien tietämystä. Kommunikointiin ja tuloksista raportointiin kaikille toimintaan vaikuttaville osapuolille on myös panostettu ja sitä on voitu kehittää edelleen toimivammaksi ja kaikkia palvelevammaksi. (Greppa Näringen 2013a.)

Ensimmäisellä tilakäynnillä on panostettu erityisesti ravinnetaseiden laskentaan: jopa 40 % ajasta. Seurantakäynneillä keskitytään siihen, miten viljelijä on onnistunut toteuttamaan toimenpide-ehdotuksia tilallaan ja millaisia tuloksia niistä on syntynyt sekä mitä muita toimenpiteitä tilalla voitaisiin ottaa käyttöön. Vuonna 2010 tietojärjestelmässä oli yli 13 000 tilan ravinnetaseet. Tiloilta kerättyjen tietojen avulla on pystytty tekemään alueellisia ennusteita ilmastomuutoksen vaikutuksista sekä alueellisia suunnitelma maanviljelyn tehostamiseksi. Lisäksi on pystytty tutkimaan typen ja fosforin käyttäytymistä maaperässä alueellisesti. (Greppa Näringen 2011, 17; 20.)

On huomattu, että yhteistyö kaikkien eri tahojen - tuottajien, markkinoiden, ostajien ja organisaatioiden ja päättäjien - kanssa on ensiarvoisen tärkeää kokonaan uuden toimintamallin aikaansaamiseksi. Viljelijöiden palautteen mukaan he ovat erityisesti pitäneet käytännönläheisistä ja toteuttamiskelpoisista toimenpide-ehdotuksista ja sopivasta teoreettisesta tiedosta sekä siitä, että itse on pystynyt valitsemaan omalle tilalle sopivia ”moduuleja”, joihin neuvojan kanssa on keskitytty. Viljelijöille oli tärkeää, että viljelymenetelmiä on hiottu neuvojan kanssa kustannustehokkaampaan suuntaan ja että on saatu tietoa erilaisista menetelmistä. Koettiin, että neuvojat ymmärtävät asioita viljelijän näkökulmasta. (Greppa Näringen 2011, 54; Greppa Näringen 2013a; Greppa Näringen 2013b.)

3.9 Baltic Compass

EU:n Itämeri-ohjelman rahoittama Baltic Compass -hanke toteutettiin vuosina 2009-2012 yhtenä Baltic Sea Region Programme 2007-2012 -ohjelman n. 60 projektista. Baltic Compass oli koko Itämeren alueen kattava hanke, johon osallistui 22 partneria kahdeksasta Itämeren alueen valtiosta. Projektin tavoitteena oli edistää maatalouden ja ympäristönsuojelun yhteistyötä ja tuoda yhteen eri maista kerättyä tietoa ja kokemuksia. Erityisesti painotettiin ravinnepäästöjen vähentämistä ja rehevöitymisen ehkäisyä. Lisäksi Baltic Compass etsi sekä maataloutta että ympäristöä hyödyttäviä ratkaisuja, jotka eivät vähennä maata-

loussektorin kilpailukykyä. (Maaseutu.fi 2013c, Baltic Sea Region Programme 2013a.)

Hankkeessa oli mukana erilaisista ympäristöoloista ja eri tuotantomenetelmiä hyödyntäviä ns. case-maatioja eri puolilta hankealuetta, joilla toteutettiin hankkeen määrittelemiä toimenpiteitä ravinnepäästöjen hillitsemiseksi ja parhaiden käytäntöjen (BAP) löytämiseksi. Tiloille järjestettiin neuvontakäyntejä, joiden aikana viljelijät keskustelivat neuvojen kanssa soveltuvista ja toteutettavista toimenpiteistä. Lopputuloksena huomattiin, että viljelijöiden osallistaminen ja heidän ammattitaitonsa ja aluetuntemuksensa huomioonottaminen maataloutta koskevassa päätöksenteossa ja uusien menetelmien käyttöönotossa lisäsi viljelijöiden motivaatiota, hyväksyntää ja sitoutumista myös niiden noudattamiseen. (Baltic Compass 2012.)

3.10 Baltic Deal

Baltic Deal oli myös yksi EU:n Itämeri-ohjelman hankkeista, jota toteutettiin osittain yhteistyössä Baltic Compass –hankkeen kanssa. Baltic Deal oli kolmivuotinen hanke, joka toteutettiin vuosina 2010-2013 ja sitä toteuttivat Itämeren maiden maatalouden tuottaja- ja neuvontajärjestöt. Hankkeen tavoitteena oli tukea viljelijöitä ravinnepäästöjen vähentämisessä ylläpitäen tuotantoa ja kilpailukykyä. Päämääränä oli myös parantaa neuvojen ja viljelijöiden maatalouden ympäristönsuojeluosaamista lisäämällä tiedonvaihtoa ympäristön kannalta hyvistä maatalouskäytännöistä (BAP) Itämeren alueella, järjestämällä opintomatkoja ja tapahtumia viljelijöille, neuvoille ja muille aiheen parissa työskenteleville, kokeilemalla menetelmiä tiloilla sekä perustamalla esittelytiloja eri puolille hankealuetta. Suomessa oli kymmenen esittelytilaa, jotka sijoituivat Etelä- ja Lounais-Suomeen. (MTK 2013a, Baltic Sea Region Programme 2013b.)

Esittelytiloja oli 117 seitsemästä eri maasta ja niiden toiminta oli jo lähtökohtaisesti eri maatalouden ympäristönsuojelun osa-alueet huomioivaa. Loppuraportista selviää, että keskimäärin tilat olivat toteuttaneet 16 toimenpidettä vuosina 2000-2015, joista neljä toimenpidettä/tila Baltic Deal –hankkeen aikana. Monet

viljelijät laskivat jo säännöllisesti ravinnetaseita, mutta kokivat, että tarkempi maan ominaisuuksien tunteminen olisi hyödyllistä. Tiloilla hyödynnetään useita ympäristönsuojelullisia toimenpiteitä kuten lannoituksen ja lannan käytön optimointia, kerääjäkasvien viljelyä, suojavyöhykkeitä, lannan varastoinnin ja käsittelyn parantamista tai eläinten ruokinnan tarkentamista. Suurin osa tehdyistä investoinneista liittyi lannan käsittelyyn ja vesitalouteen, mutta myös levitysteknologiaan, N-sensoreihin ja täsmäviljelyyn sekä maan hoitoon panostettiin tiloilla. Todettiin, että neuvonta on keskeisessä asemassa uusien menetelmien käyttöönottamisessa. (MTK 2013b.)

Hankkeessa selvitettiin tilakohtaisen neuvonnan ja ryhmäneuvonnan etuja ja haasteita. Todettiin, että suora kontakti tilalle mahdollistaa parhaiden ja juuri kyseiselle tilalle soveltuvien menetelmien suosittamisen. Lisäksi kommunikaation huomattiin olevan nopeampaa, tehokkaampaa ja suorempaa, kun tilan asioista voi puhua luottamuksellisesti. Tilakohtaisen neuvonnan tehokkuutta kritisoitiin kuitenkin sillä, että ongelmat voivat olla valuma-aluekohtaisia, jolloin paras tapa ei ole neuvoa tiloja erikseen. Myös neuvojen ammattitaidossa saattaa olla eroja, jotka vaikuttavat neuvonnan tehokkuuteen. Tilakohtainen neuvonta on myös hintavampaa eikä edistä viljelijöiden välistä yhteistyötä. (Baltic Deal 2012.)

Ryhmäneuvonta todettiin kustannustehokkaammaksi kuin tilakohtainen neuvonta ja viljelijöiden välistä yhteistyötä lisääväksi. Viljelijöiden välinen keskustelu ja mielipiteiden vaihto eri kokemuksista ja menetelmistä lisäsi tietoisuutta, ja loi yhteistyöverkostoja ja uusia ideoita ongelmien ratkaisemiseksi. Valuma-aluekohtaisten ongelmien tarkastelu oli myös tehokkaampaa, kun neuvontaan osallistui saman alueen viljelijöitä. Ylipäättään ryhmäneuvonnan todettiin mahdollistavan ongelmien näkemisen ja käsittelyn laajemmasta perspektiivistä. Haastavaksi ryhmäneuvonnan teki ammattitaitoisen ja inspiroivan neuvojan löytäminen, ajankäyttö, viljelijöiden tavoittaminen ja osallistaminen sekä tiedonvälitys. Mahdollisimman moni alueen viljelijä pitäisi saada toimintaan mukaan, jotta se olisi tehokasta. (Baltic Deal 2012.)

Hankkeessa tehtiin vuonna 2011 viljelijähaastatteluja kuudella Itämeren saarella, jossa jokaisella haastateltiin viittä viljelijää heidän näkemyksistään maataloudesta ja Itämeren suojelusta. Haastatteluissa kävi ilmi, että viljelijät kaipaavat Itämeren alueelle yhteisiä ja eri toimialoja yhdistäviä pelisääntöjä Itämeren suojelemiseksi. Viljelijät totesivat, että pakollisia toimiakin tarvitaan, sillä pelkät vapaaehtoiset keinot eivät olisi tarpeeksi tehokkaita. Viljelijät kaipaavat varsinkin heikossa taloudellisessa tilanteessa taloudellista tukea ympäristöystävällisten investointien tekoon, mutta kilpailun vääristymisen estämiseksi sääntöjen ja tukien pitäisi olla tasapuoliset koko Itämeren alueella. Viljelijöille on tärkeää tietää, että heidän toteuttamansa toimenpiteet ovat todella tehokkaita ja niillä saadaan aikaan tuloksia. Sanottiin, että tietoa eri menetelmistä ja oikeanlaista neuvontaa ei tahdo aina löytyä tai tieto on ristiriitaista. (MTK 2011.)

4 TUTKIMUSSUUNNITELMA

4.1 Tutkimuksen aihe ja tavoite

Opinnäytetyön tutkimustehtävänä on selvittää, mitkä ovat viljelijöiden kokemukset tilakäynnistä ja neuvontajärjestelmästä sekä miten neuvontajärjestelmää voisi kehittää edelleen. Tutkimuksen tavoite on kerätä TEHO Plus –hankkeen viljelijöiltä heidän kokemuksiaan hankkeen aikana toteutetusta tilakäynnistä sekä kerätä kokemusperäistä tietoa tilaneuvontajärjestelmän kehittämiseksi. Viljelijöiden kokemusten kuvaaminen heidän tilakäyntikokemustensa kautta on tutkimuksen perusta. Tutkimuksen tavoitteena on ilmiötä ymmärtäen ja tulkiten löytää vastauksissa toistuvia aihealueita, joita yleistäen voidaan luoda kehitysehdotuksia. Tutkimuksen tulokset luovutetaan sellaisinaan myös TEHO Plus –hankkeen käyttöön.

4.2 Tutkimusmenetelmä

Jyväskylän Yliopiston humanistisen tiedekunnan tieteellisen tutkimuksen menetelmäpolkua soveltaen on määritelty tutkimuksen luonnetta. Tutkimusmenetelmä on sekä laadullinen eli kvalitatiivinen että määrällinen eli kvantitatiivinen empiirinen tutkimus. Tutkimusaineisto perustuu strukturoidun ja puolistrukturoidun haastattelun perusteella kerättyyn materiaaliin. Tutkimusaineisto on tutkimuksen keskiössä ja toimii tutkimuksen tekemisen lähtökohtana, jolloin sitä voidaan pitää empiirisenä tutkimuksena teoreettisen tutkimuksen sijasta. Tutkimuksen tarkoituksena on kerätä tietoa suhteellisen pieneltä joukolta syvällisesti ja kokonaisvaltaisesti ennemmin kuin määrällisesti ja pintapuolisesti. Viljelijöiden kokemuksia ja niiden merkityksiä pyritään ymmärtämään mahdollisimman hyvin, jotta niiden perusteella osattaisiin tehdä tilaneuvontajärjestelmää oikeaan suuntaan vieviä kehitysehdotuksia.

Tutkimuksen perusjoukon koko on 56 ja tutkimuksen mielenkiinto kohdistuu samalla painoarvolla koko perusjoukkoon. Kysymykset pyritään laatimaan ja haastattelu toteuttamaan niin, että vastaukset olisivat informatiivisia ja luotetta-

via, ja että näitä pystyttäisiin helposti myös arvioimaan. Pyrkimyksenä on myös, että vastausprosentti olisi mahdollisimman korkea.

4.3 Haastattelututkimuksen valmistelu

Haastattelun sisältö ja kysymykset on mietitty yhteistyössä TEHO Plus -hankkeen kanssa, jotta haastattelun sisältö palvelisi mahdollisimman hyvin sekä opinnäytetyön aihetta että hankkeen muita tarkoituksia. Tutkimukseen on liitetty kysymyksiä myös hankkeen yleisestä arvioinnista, joita ei kokonaisuudessaan käsitellä opinnäytetyön kehitysehdotuksissa, mutta joista tehdään yhteenveto hankkeen käyttöön.

Vastaajien kanssa käydään läpi 15 strukturoitua ja puolistrukturoitua kysymystä (Liite 2). Tulkinnan ja yleistämisen helpottamiseksi on osassa kysymyksistä käytetty strukturoitua menetelmää, mutta jokaista kysymystä on tarkoitus pystyä selittämään ja ymmärtämään myös avointen vastausten avulla. Varsinaisten kysymysten ulkopuoliset kommentit ja havainnot kirjataan ja niitä hyödynnetään työssä soveltuvien osien.

4.4 Tutkimuksen toteutus

Tutkimus toteutetaan puhelimitse heinä-syyskuussa 2013 ja tutkimuksesta ilmoitetaan viljelijöille saatekirjeellä ennen haastattelun suorittamista (Liite 1). Samalla vastaajille lähetetään vastauskuori ja kyselylomake, jotta tutkimukseen voi osallistua myös kirjallisesti. Tällä keinolla pyritään vähentämään kevään työkiireistä johtuvaa haluttomuutta osallistua kyselyyn ja nostamaan vastausprosenttia.

4.5 Tulosten analysointi

Strukturoidusta kysymyksistä lasketaan SPSS-ohjelmalla yleisimmät tilastolliset tunnusluvut. Muu tutkimusaineisto teemoitellaan aiheisiin, jotka toistuvat vastauksissa ja näin vastauksia voidaan ryhmitellä ja tarkastella yksityiskohtaisemmin. Teemoittelua helpottaa, jos aineisto on kerätty mahdollisimman tasalaatuisesti.

sesti ja vastaukset on saatu kaikilta vastaajilta kaikkiin kysymyksiin. Aineistoa on helpompi käsitellä ja jaotella, jos se on ensin kirjoitettu puhtaaksi. Sen jälkeen aineistosta voi hahmottaa keskeisiä aihepiirejä. Tulkintojen ja yleistysten tekemiseksi aineistoa täytyy yksinkertaistaa sekä kiteyttää toistuvia ja tyypillisiä ominaisuuksia ja merkityksiä.

5 TUTKIMUKSEN TULOKSET

5.1 Tutkimuksen tausta

Tämä tutkimus tehtiin osana Turun ammattikorkeakoulun kestävän kehityksen koulutusohjelman opinnäytetyötä. Opinnäytetyön aiheena oli tilaneuvontajärjestelmän kehittäminen ja neuvonnan vaikutukset maatalojen ympäristönsuojeluun, ja se tehtiin yhteistyössä Varsinais-Suomen ELY-keskuksen TEHO Plus –hankkeen kanssa. Tutkimuksen tavoitteena oli haastatella hankkeessa mukana olevia maatalouden harjoittajia ja koota heidän kokemuksiaan hankkeessa toteutetusta tilakäynnistä sekä kerätä tärkeää kokemusperäistä tietoa tilaneuvontajärjestelmän kehittämiseksi.

Tutkimus suoritettiin lähinnä puhelimitse heinä-syyskuussa 2013, osa vastauksista saatiin kirjallisesti. Vastajille lähetettiin ennen haastattelua saatekirje, jossa kerrottiin tutkimuksen tavoitteista ja suoritustavasta (Liite 1). Lisäksi saatekirjeen mukana lähetettiin kyselylomake ja vastauskuori kirjallisesti. Näin haluttiin varmistaa mahdollisimman suuri vastausprosentti. Puhelinhaastattelujen aikana tehtyjen muistiinpanojen perusteella tutkimusaineisto kirjoitettiin puhtaaksi ja teemoiteltiin kysymyksittäin. Teemoittelun avulla etsittiin vastauksissa toistuvia aihealueita, keskiarvojen ja vastausmäärien kautta tutkittiin kvantitatiivisesti tulokkaita vastauksia.

5.2 Tutkimuksen suoritus

Tutkimuksessa oli mukana 46 TEHO Plus –hankkeen 56:stä tilasta. Kymmenelle tilalle ei tehty tilakäyntiä tai tilat jättyivät pois hankkeesta, joten ne jätettiin myös haastateltavien tilojen joukosta. Kolmeen viljelijään ei saatu puhelimitse yhteyttä. Haastateltavien joukossa oli sekä kotieläin- että kasvinviljelytiloja. Kasvinviljelytilojen joukossa oli sekä luomuviljelyä että tavanomaista viljelyä harjoittavia tiloja.

Kaikkiin 46 tilaan oltiin yhteydessä puhelimitse. Vastauksia saatiin 34 kappaletta sekä puhelimitse että postitse, ja lopullinen vastausprosentti oli 74 %. Vastausprosenttiin saattoi vaikuttaa haastatteluajankohdan sijoittuminen elonkorjuuajkaan sekä muut kiireet, osaltaan ehkä myös muiden kyselyjen yhtäaikaisuus.

Puhelimitse tavoitetut viljelijät suhtautuivat kyselyyn myönteisesti. Kiireistään huolimatta useimmat viljelijät halusivat osallistua, vaikka vain muutamalla sanalla. Puhelujen kestot vaihtelivat 8-40 minuutin välillä, joten hajontaa oli paljon.

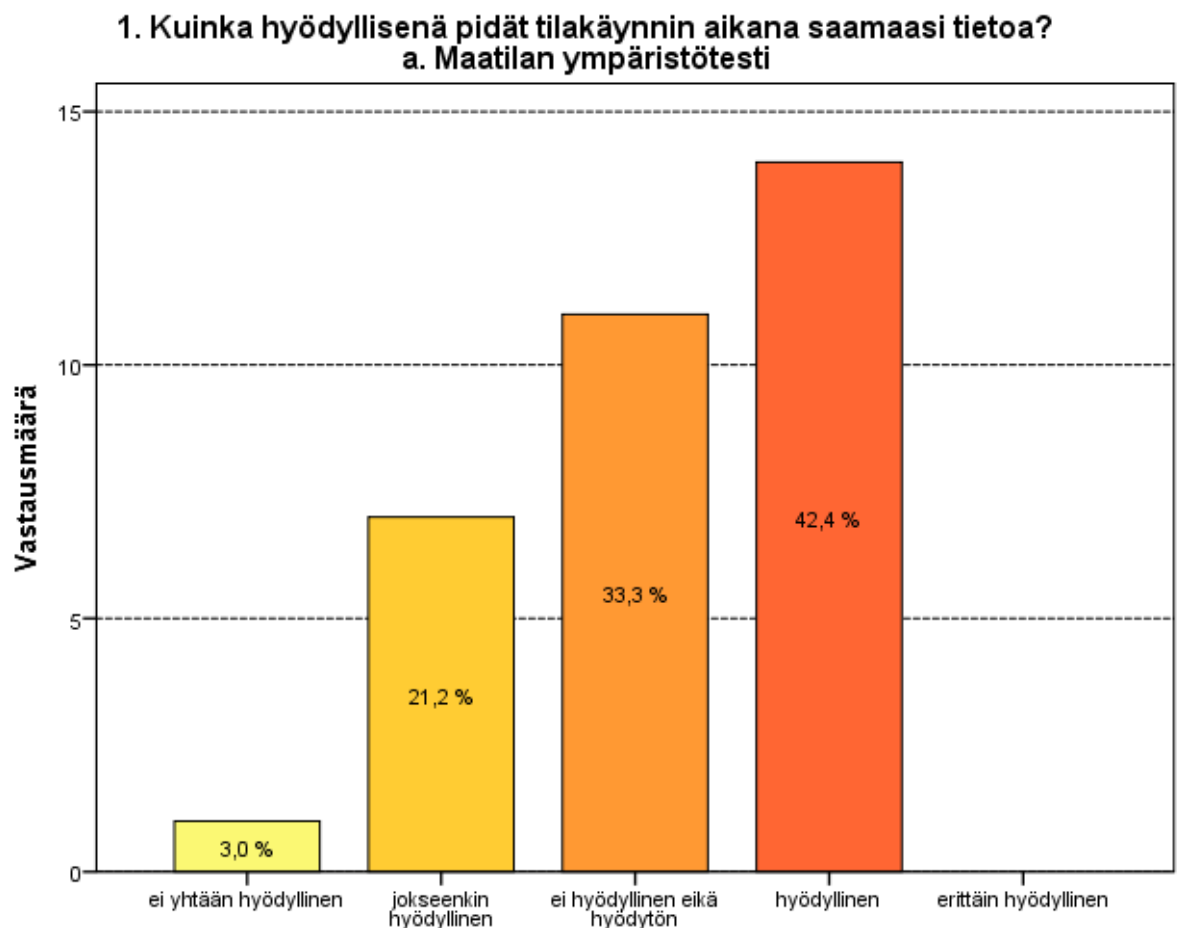
Puhelimitse suoritettu haastattelu osoittautui avointen vastausten kannalta paremmaksi vaihtoehdoksi, sillä haastattelun aikana pystyi kirjaamaan vaivattomasti ylös keskustelun lomassa esille tulleita asioita. Numeeriset vastaukset taas olivat parempia postitse lähetetyissä vastauksissa, koska puhelinhaastattelussa ei käsitelty välttämättä kaikkia kohtia tai niihin ei saatu relevanttia numeerista vastausta. Kysymysten väärinymmärryksiä tapahtui enemmän kirjallisissa vastauksissa, koska tarkennusmahdollisuutta ei ollut. Tulosten luotettavuuteen vaikutti väärinymmärrysten lisäksi myös se, että kaikkiin kysymyksiin ei saatu kaikilta vastaajilta vastauksia, joten vastausmäärät vaihtelivat joissain kysymyksissä merkittävästikin.

Seuraavassa luvussa on esitetty tutkimuksen tulokset. Kuvioiden y-akselilla on mainintojen lukumäärä ja x-akselilla muuttujat. Kuvioissa ja lukumäärissä esitetään, montako kertaa kyseinen vastausvaihtoehto mainittiin vastauksissa. Joissakin tapauksissa yksi vastaaja valitsi useamman vastausvaihtoehdon ja tämän vuoksi ”vastausmäärällä” tarkoitetaan mainintojen määrää, ei aina vastaajien lukumäärää. Myös keskiarvot on laskettu mainintojen lukumäärän perusteella. Mainintojen määrä prosentteina on merkitty palkkien sisään.

5.3 Tutkimustulosten yhteenveto

5.3.1 Tilakäynnin hyödyllisyys

Ensimmäisessä kysymyksessä vastaajaa pyydettiin arvioimaan tilakäynnin aikana saatua tietoa asteikolla 1-5, jossa 1 = ei yhtään hyödyllinen ja 5 = erittäin hyödyllinen. Arvioitavia kohtia oli yhteensä neljä: maatilan ympäristötesti, maastokartat, ravinnetaseet ja tilakäynnin toimenpidesuosituksat.

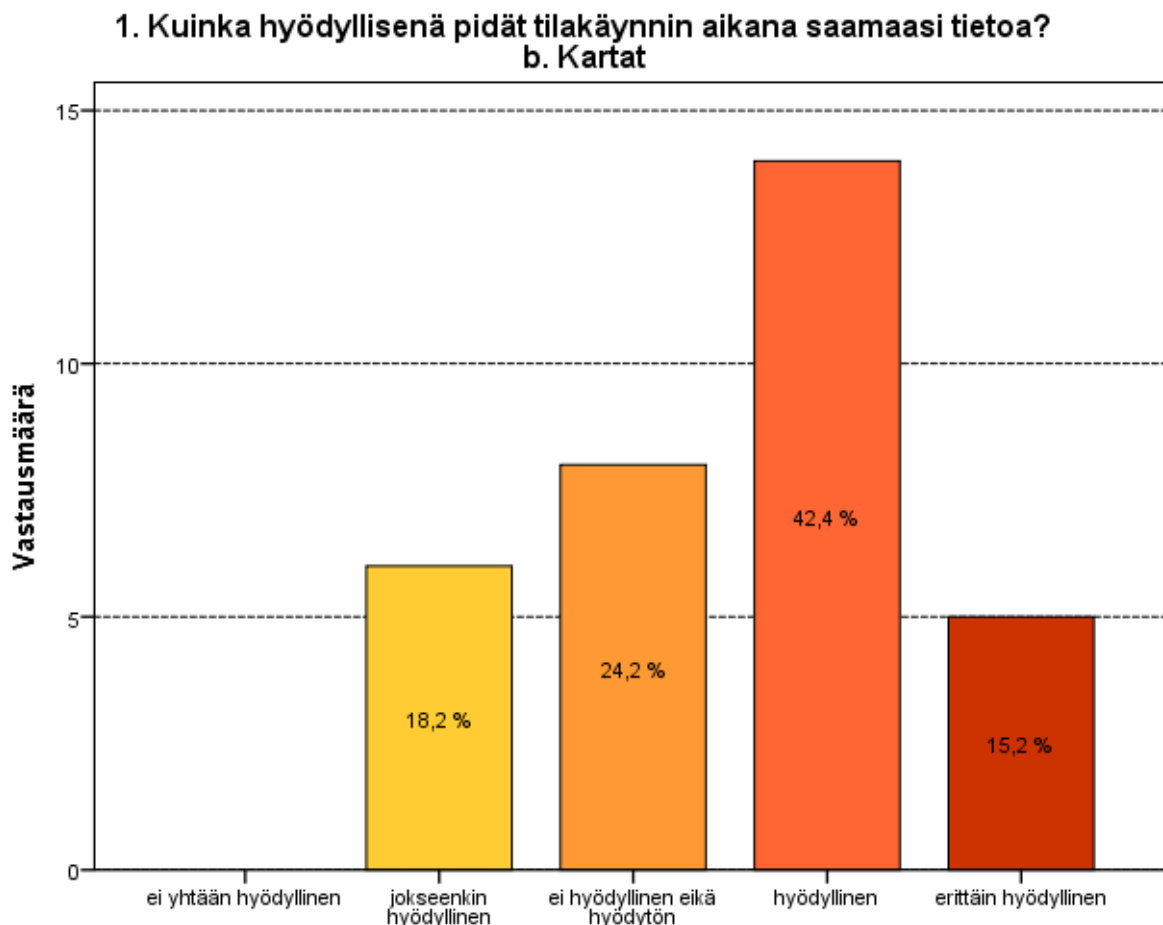

Kuvio 3. Maatilan ympäristötestin hyödyllisyys vastaajien mielestä.

Kysymyksen a-kohdassa tarkasteltiin maatilan ympäristötestiä. Maatilan ympäristötesti tehtiin tilakäynnin aikana kartoittamaan tilan toimintaa ja toiminnan ympäristövaikutuksia sekä tulevaisuuden suunnitelmia. Testin tarkoituksena oli

myös saada toimenpide-ehdotuksia tilan käyttöön. Tiloille lähetettiin testi sähköpostilla etukäteen tutustuttavaksi. Excel-pohjainen testi oli rakennettu siten, että siitä tulostui valmiita suosituksia ja ohjeita kyllä- ja ei-vastausvaihtoehtojen myötä. Ympäristötestissä oli 69 kysymystä koskien maan rakennetta, lannoitusta, kasvinsuojelua, monimuotoisuutta, energian käyttöä ja jätteitä. Eläintiloille oli lisäksi testi, jossa oli 37 kysymystä muun muassa lannan varastointiin, karjasuojiin ja eläinten tarhauksiin liittyen. Testiä kehitettiin ja lyhennettiin hankkeen aikana. Osa tiloista täytti testin, jossa oli 50 kysymystä.

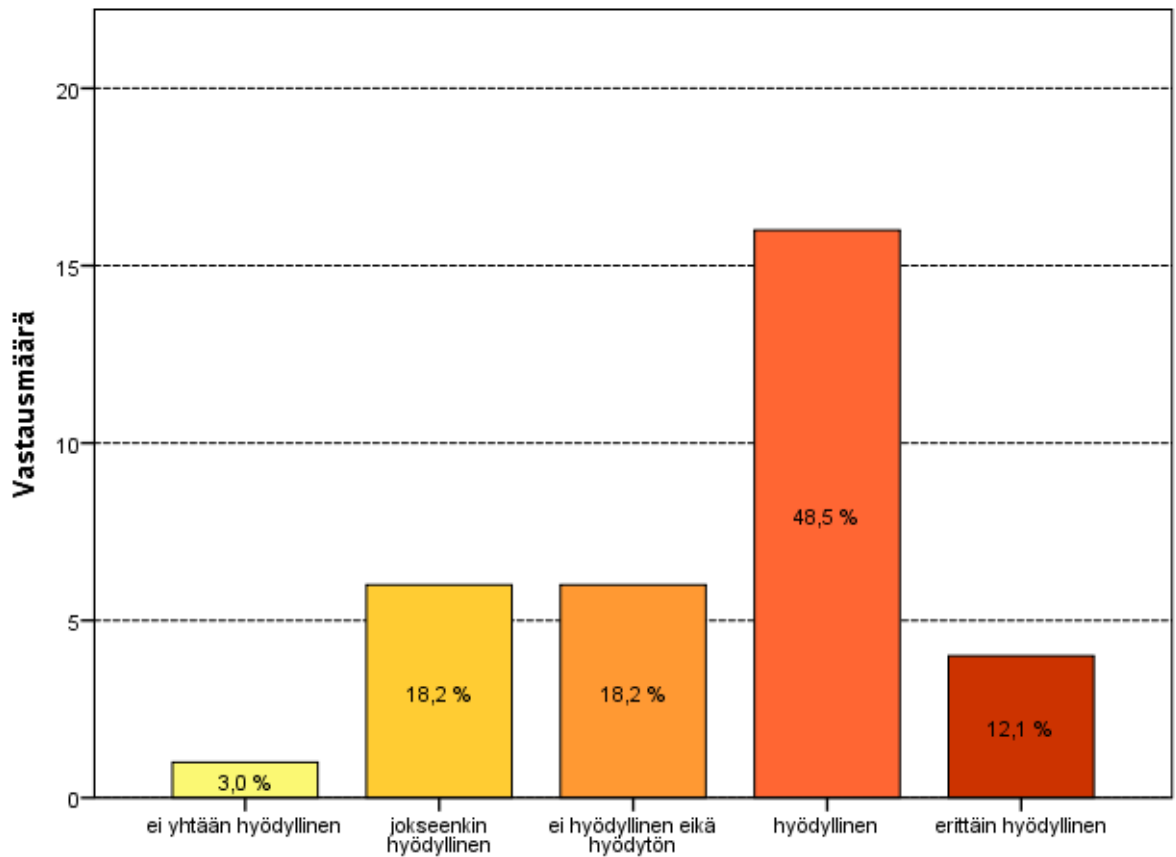
Ensimmäisen kysymyksen A-kohtaan saatiin vastauksia yhteensä 34 ja vastausten keskiarvoksi laskettiin 3,2. Vastausten jakauma on esitetty kuviossa 3. Testin koettiin sisältävän asianmukaisia kysymyksiä, mutta myös kritiikkiä mainittiin. Eräät vastaajat kertoivat ympäristötestin olleen liian yleinen ja käsittelevän jo tiedossa olevia asioita. Monet viljelijät olivat toimineet samalla alueella jo vuosia ja kokivat tuntevansa peltojen ominaispiirteet jo entuudestaan hyvin. Lisäksi maatilan ympäristötestin hyödyllisyyteen vaikutti tilan ja peltolohkojen sijainti, sillä mikäli ne eivät sijainneet ympäristön kannalta erityisissä paikoissa, ei myöskään ympäristötestiä koettu kovin hyödylliseksi. Yksi vastaaja sanoi ympäristötestin sisältäneen liikaa kysymyksiä.

Kuvio 4. Karttojen hyödyllisyys vastaajien mielestä.

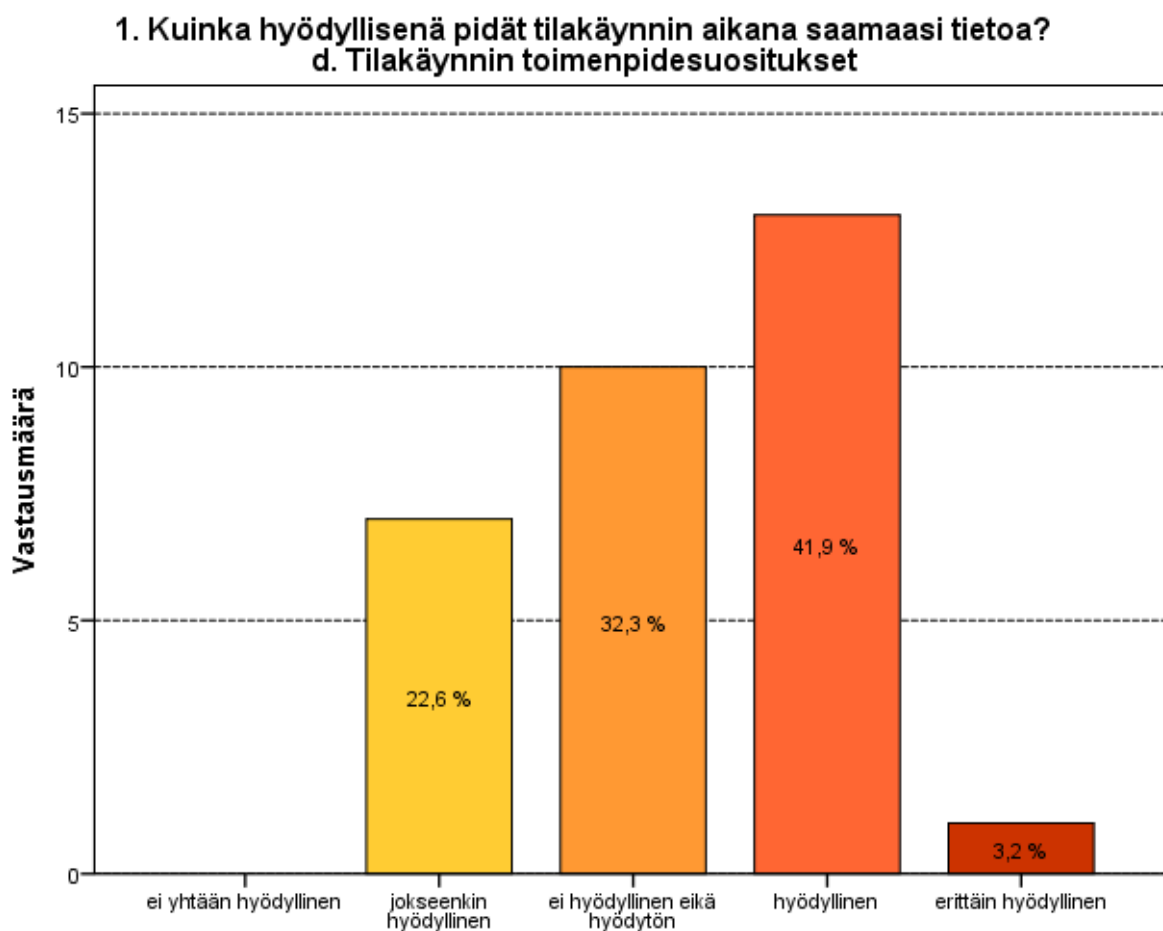
Kysymyksen b-kohta käsitteli maastokarttoja. Vastauksia oli yhteensä 33. Maastokarttoihin liittyvien vastausten keskiarvoksi saatiin 3,6, jakauma on esitetty kuviossa 4. Karttojen koettiin olevan mielenkiintoiset, hyvin tarkat ja asianmukaiset, tarjoavan osittain uutta tietoa ja osittain tukevan jo viljelijän aikaisempaa käsitystä. Erityisesti fosforin viljavuusluokka- ja typpitasekarttoja pidettiin hyödyllisinä, mutta osa kartoista koettiin kuitenkin joidenkin vastaajien mielestä epäselviksi. Kartat nähtiin viljelijän kannalta niin hyödyllisiksi, että niiden jakelua haluttiin laajentaa kaikille Suomen tiloille. Eräs vastaaja kertoi arvostaneensa karttojen mahdollistamaa menneen ajan ja nykytilan vertailua ja toinen vastaaja olisi kelpuuttanut kartat seinälle ripustettaviksi.

1. Kuinka hyödyllisenä pidät tilakäynnin aikana saamaasi tietoa? c. Ravinnetaseet

Kuvio 5. Ravinnetaseiden hyödyllisyys vastaajien mielestä.

Kysymyksen c-kohdassa vastaajilta kysyttiin ravinnetaseista. Vastauksia saatiin yhteensä 33, joiden keskiarvo oli 3,5. Vastausten yhteenveto on esitetty kuviossa 5. Osa tiloista laski jo itse ravinnetaseitaan mutta osalle ne olivat uutta ja joillekin jopa syy osallistua hankkeeseen. Ravinnetaseiden sanottiin kertovan paljon mutta vaativan myös paljon tulkitsemista, jotta niistä saisi mahdollisimman paljon hyötyä. Taseet nähtiin ympäristön kannalta aiheellisiksi mutta samalla maatalouden ympäristöpoliittisten normien koettiin olevan riittämättömät kunnon tulosten aikaansaamiseksi. Erityisen hyvänä asiana pidettiin keskustelua ja mielipiteiden vaihtoa asiantuntijan kanssa. Hyvänä nähtiin myös taseiden ilmaisema kasvikohtainen vaihtelu ja omien toimien vaikutusten näkeminen.

Kuva 6. Tilakäynnin toimenpidesuosituksien hyödyllisyys vastaajien mielestä.

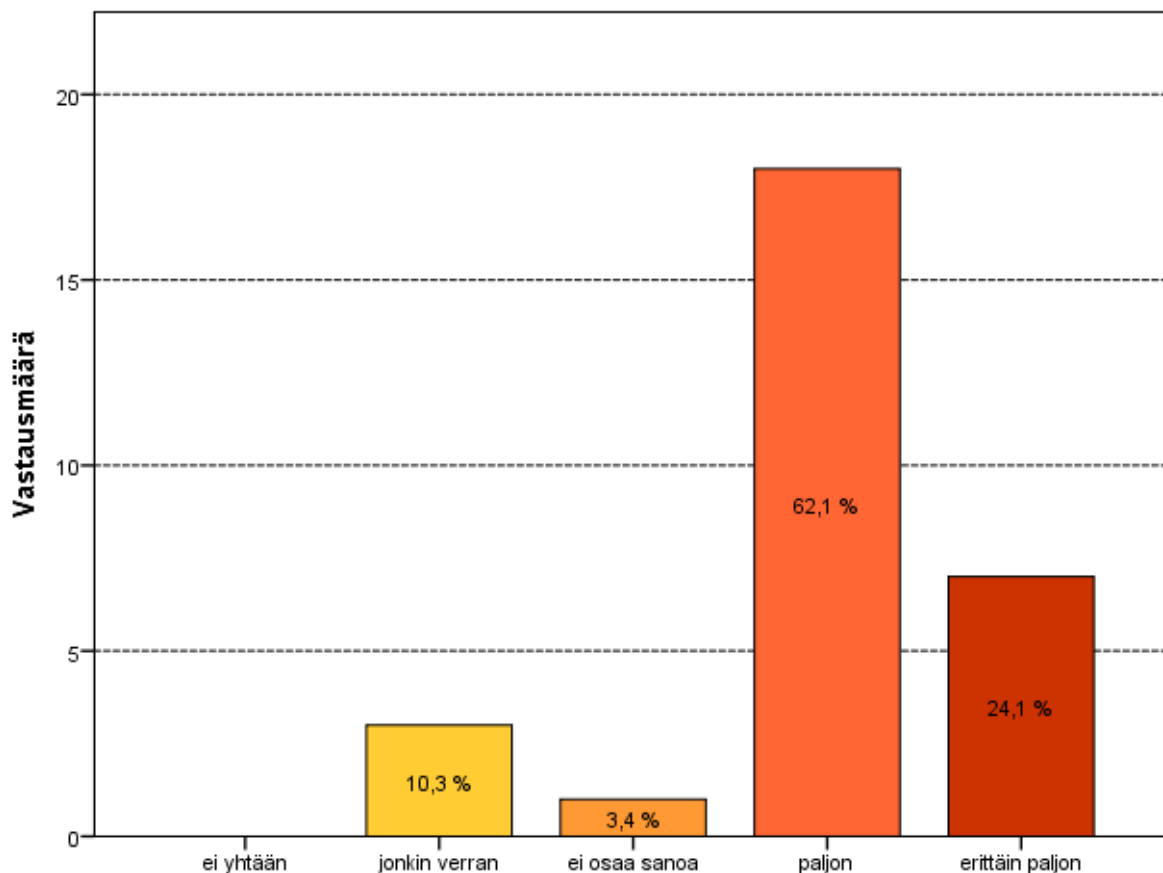
Kysymyksen d-kohdassa kysyttiin toimenpidesuosituksien hyödyllisyyttä. Vastauksia saatiin 32 kpl. Tilakäynnin toimenpidesuosituksien keskiarvo oli 3,3. Jakauma on esitetty kuviossa 6. Suurimman osan mielestä toimenpidesuositukset olivat asiallisia, antoivat vahvistusta omiin käsityksiin ja olivat jo viljelijän tiedossa eivätkä näin antaneet paljoa uutta tietoa. Seurantajakson koettiin olevan hieman liian lyhyt rakentavien suositusten antamiseen ja suositukset olivat joidenkin mielestä yleispäteviä. Osa suosituksista tuli viljelijöille kuitenkin uutena tietona ja antoivat ainakin aiheita pohtia suositusten toteuttamista ja omaa toimintaa yleisesti.

5.3.2 Tilakäynnin onnistuminen ja tarpeellisuus

Kysymyksessä 2 vastaaja arvioi tilakäynnin onnistumista ja tarpeellisuutta asteikolla 1-5, jolloin 1 = ei yhtään ja 5= erittäin paljon. Kysymys jaettiin neljään alakohtaan, jotka olivat tiedon ymmärrettävyys ja hyödynnettävyys, neuvontatilanteen mukavuus ja luontevuus, tiedon hyödyllisyys ja uuden tiedon saaminen sekä ajatusten herättäminen.

Kuvioissa 7-10 on esitetty kysymyksen 2 vastausten yhteenvedot. Puhelinhaastatteluissa b- ja d-kohtien koettiin tulevan esille riittävästi haastattelun muiden kysymysten lomassa, joten niiden kysyminen erikseen jätettiin useimmiten pois. Kirjallisissa vastauksissa kohdat kuitenkin käytiin läpi, joten yhteenvedon keskiarvoihin on siten myös vaikuttanut vastausten huomattavasti pienempi määrä.

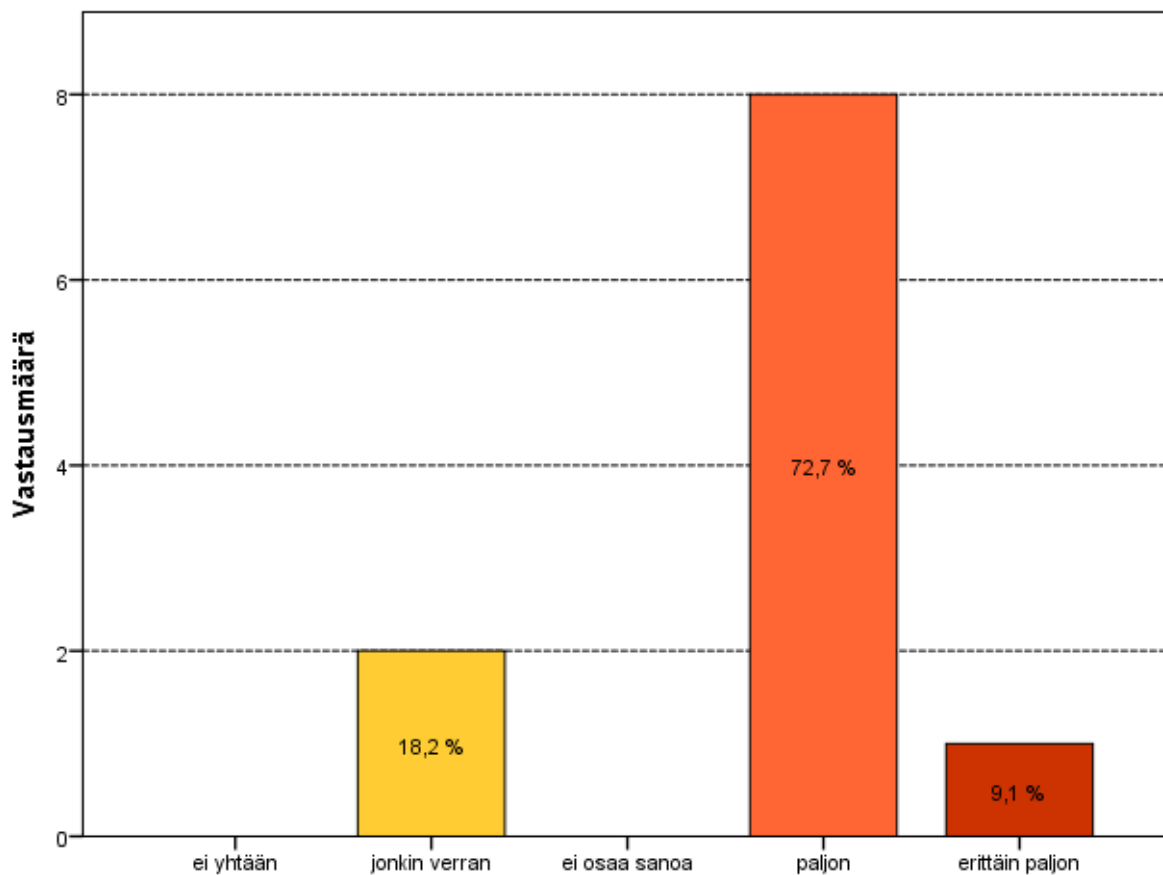
2 a. Oliko tieto ymmärrettävissä ja hyödynnettävissä muodossa?

Kuvio 7. Tilakäynnin tiedon ymmärrettävyys ja hyödynnettävyys.

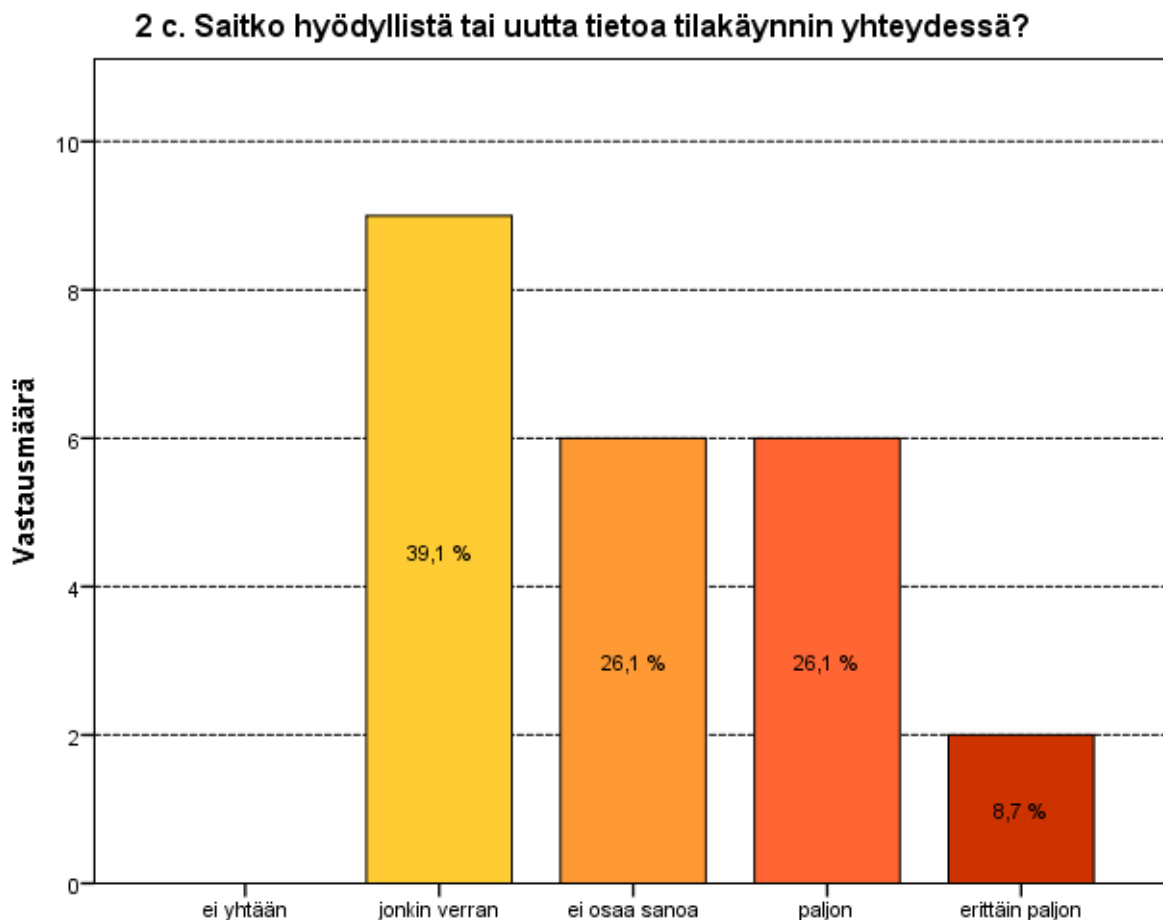
Kysymyksen a-kohtaan ”Oliko tieto ymmärrettävissä ja hyödynnettävissä muodossa?” vastasi 29 vastaajaa ja keskiarvoksi saatiin 4,0. Vastausten jakauma on esitetty kuviossa 7. Vastaajien mielestä tilakäynnin aikana saatu tieto oli hyvin suunniteltua ja harkittua ja osittain hyödynnettävissä muodossa, mutta ei välttämättä toimi käytännössä. Karttoihin ja lohkokortteihin perustuvasta tiedosta oli löydetty vastaajien mielestä hyvin pääpiirteet, mutta tilan asioiden laajempaa käsittelyä olisi myös kaivattu.

2 b. Oliko neuvontatilanne mukava ja luonteva?

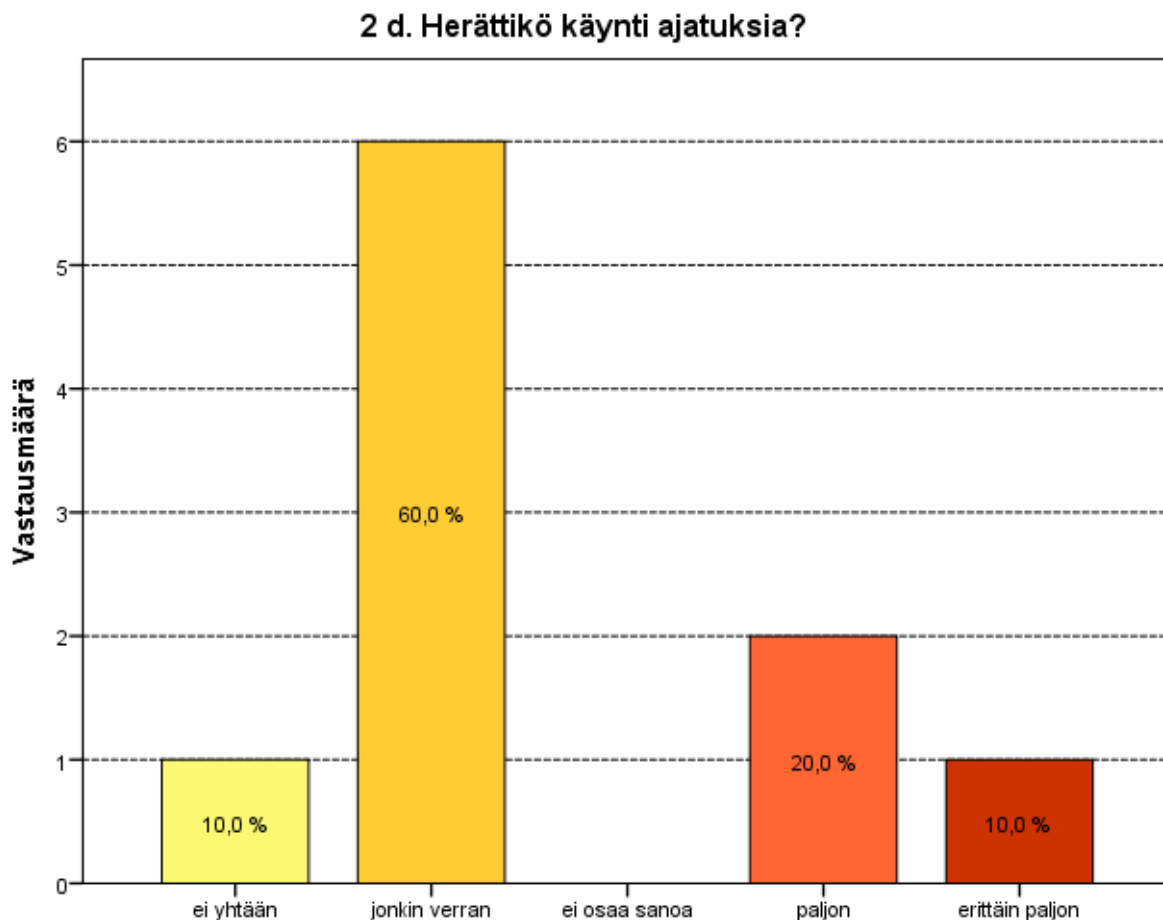
Kuvio 8. Neuvontatilanteen mukavuus ja luontevuus.

Kohdassa b kysyttiin ”Oliko neuvontatilanne mukava ja luonteva?”, ja tämän kysymyksen vastausten kokonaismäärä oli 11 kpl ja keskiarvo 3,7. Vastausten yhteenveto on esitetty kuviossa 8. Vastaajien mielestä neuvontakäynti sujui pääsääntöisesti mutkattomasti ja asiantuntijoiden kanssa juttelu ja mielipiteiden vaihto oli erittäin mukavaa.

Kuvio 9. Tilakäynnin tiedon hyödyllisyys.

Kysymyksen c-kohdassa kysyttiin ”Saitko hyödyllistä tai uutta tietoa tilakäynnin yhteydessä, mitä?”. Kysymykseen vastasi 23 vastaajaa. Kohdan vastausten keskiarvo oli 3,0 ja yhteenveto on esitetty kuviossa 9. Osalle vastaajista käynti ei tuonut oikeastaan uutta tietoa vaan vahvisti jo vanhoja käsityksiä ja kertasi vanhaa. Useamman vastaajan mielestä käynti toi kuitenkin uutta tietoa, erityisesti esille nostettiin ravinnetaseet, eroosiokartat, tieto maan rakenteesta, ojitus ja kerääjäkasvit. Useimmat vastaajat pitivät hyvänä sitä, että oman tilan asioista pääsi keskustelemaan ja kysymään asiantuntijalta mieltä askarruttavista asioista. Käynnin koettiin myös muokkaavan ajattelumaailmaa parempaan suuntaan.

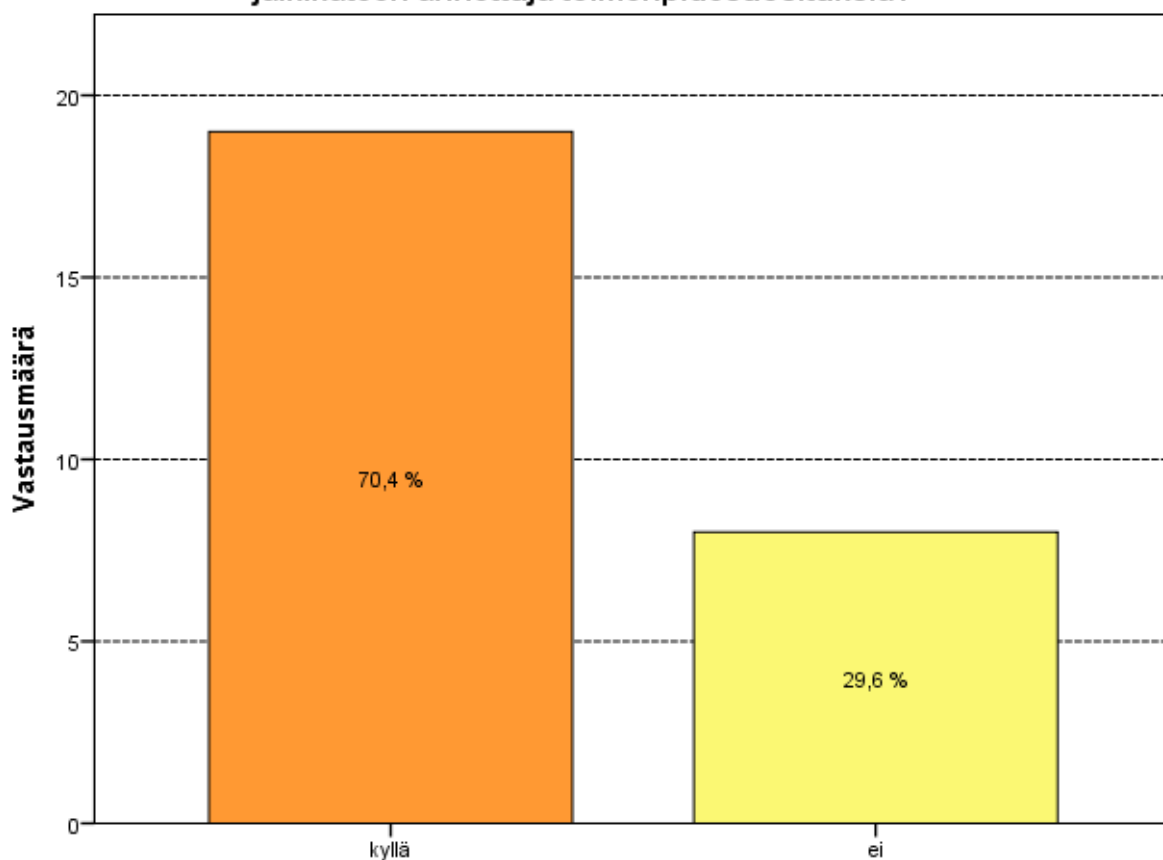
Kuvio 10. Neuvontakäynnin herättämät ajatukset.

Kysymyksen d-kohdan ”Herättikö käynti ajatuksia?” vastausmäärä oli 11 ja keskiarvo 2,6. Vastauksissa tuli esille, että joidenkin mielestä käynnin aikana saatu tieto oli jo ennestään viljelijän tiedossa eikä tuonut juurikaan uutta, mutta toisissa vastauksissa taas koettiin käynnin antaneen paljon uutta ja tärkeää tietoa sekä uutta ajateltavaa. Kuviossa 10 on esitetty kysymyksen vastausten yhteenveto.

5.3.3 Tilakäynnin toimenpidesuosituksen toteuttaminen

Kolmannessa kysymyksessä kysyttiin, aikovatko vastaajat toteuttaa tilakohtaisia toimenpidesuosituksia. Kuviossa 11 on esitetty vastausten yhteenveto.

3. Oletko jo toteuttanut tai aiotko toteuttaa tilakäynnin aikana ja postitse jälkikäteen annettuja toimenpidesuosituksia?

Kuvio 11. Tilakäynnin toimenpidesuosituksien toteuttaminen.

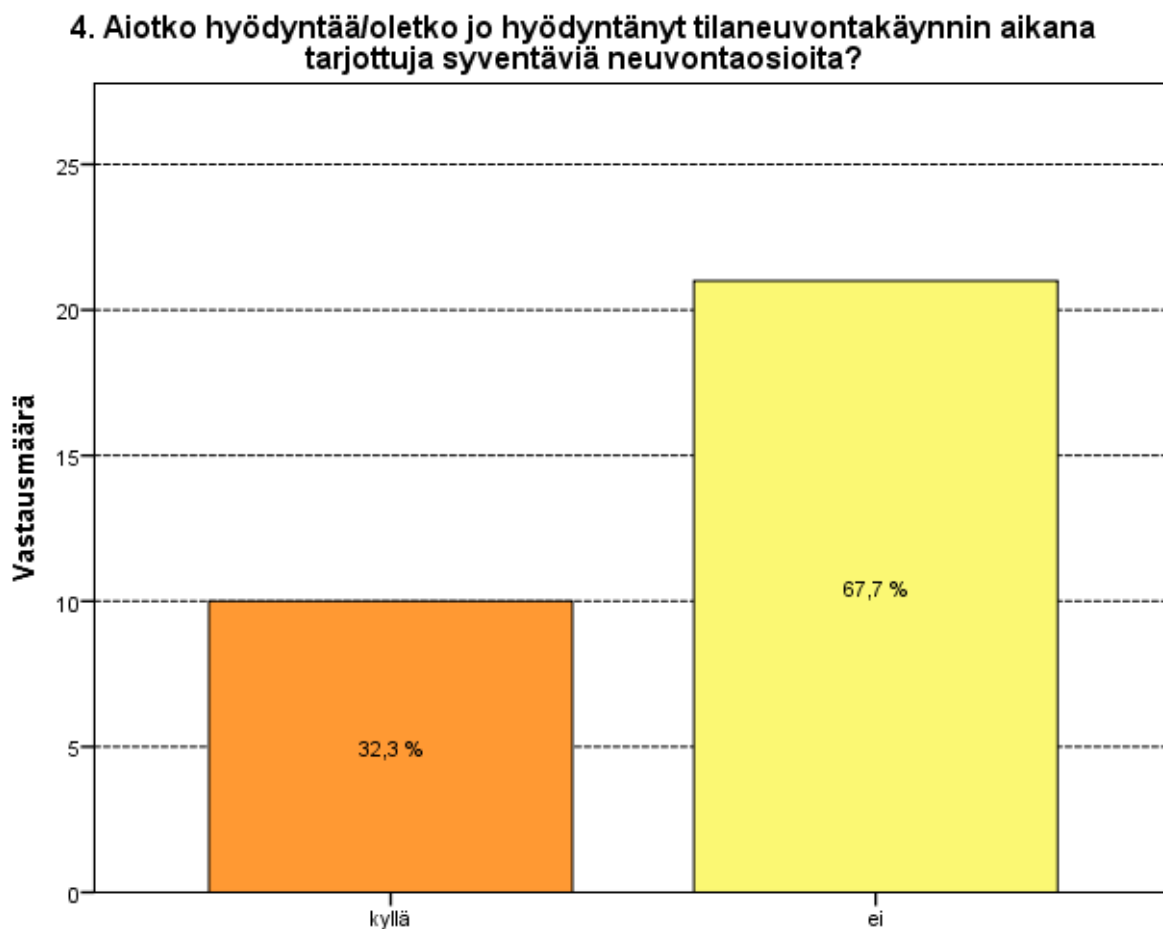
Kysymykseen vastasi 26 vastaajaa. Suurin osa ei haastatteluvaiheessa ollut vielä ehtinyt toteuttaa toimenpidesuosituksia, sillä tilakäynnistä oli kulunut niin vähän aikaa tai jokin muu toimi oli ollut tilalla ajankohtaisempi. Osa vastaajista taas oli jo toteuttanut joitain suosituksia ja osa toteutti niitä parhaillaan. Enemmistö vastaajista kertoi aikovansa toteuttaa niitä toimenpidesuosituksia, jotka ovat mahdollisia ja järkeviä. Toteutettavista toimenpidesuosituksista mainittiin erityisesti kerääjäkasvit, kevennetty muokkaus, talviaikainen kasvipeitteisyys, ravinnetaseiden tarkempi laskeminen sekä typpitaseiden huomiointi. Suositusten toteuttamista estävänä tai lykkäävänä asiana pidettiin aikaresurssien lisäksi myös taloudellisia resursseja sekä sitä, että toimenpiteitä ei pidetty järkevinä tai akuutteina. Vaikka toimenpiteitä ei toteutettaisikaan lähitulevaisuudessa, oli

erään vastaajan mielestä hyvä, että suositukset ovat olemassa kirjallisena, jolloin niihin voi tarvittaessa palata.

Kolmannessa kysymyksessä kysyttiin myös, mikä motivoisi viljelijää toteuttamaan ympäristötekoja. Suurimmalle osalle taloudellinen hyöty tukien ja ympäristötekojen kannattavuuden muodossa oli tärkeimpien motivaatiotekijöiden joukossa. Hukkainvestointien välttäminen sekä ravinteiden järkevän käytön tuomat säästöt mainittiin. Muita mainittuja tekijöitä olivat työketjujen järkeistys, tietoa maan rakenteesta ja sen hoidosta, maan tuottavuuden parantaminen, taloudellisen ja tuotannollisen tasapainon löytyminen, oman elinympäristön puhtaus ja kunto sekä tieto omien toimien vaikutuksista ympäristöön. Eräät vastaajat kertoivat, että ”viljely on arjen ympäristötekoja päivästä toiseen”, ja viljelijä itsekin hyötyy ympäristön ja vesistöjen hyvästä tilasta eikä tarvitse erityistä motivointia ympäristötekojen toteuttamiseen. Ympäristöasioiden huomioimista pidettiin tärkeänä maanviljelyn maineen puhdistajana. Esteenä tai hankaloittavana tekijänä ympäristötekojen toteuttamiselle pidettiin ainakin vuokrapeltojen sopimuksia.

5.3.4 Syventävien neuvontaosioiden hyödyntäminen

Neljännessä kysymyksessä tiedusteltiin vastaajilta syventävien neuvontaosioiden kuten energiasuunnitelman, kuivatuskartoituksen tai kotieläintilojen porttitaaseen hyödyntämistä. Vastauksia saatiin 31 kpl ja vastausten jakauma on esitetty kuviossa 12. Lähes kaikki kielteiset vastaukset johtuivat siitä, että syventäviä neuvontaosioita ei oltu käsitelty tilakäynnin aikana tai niille ei nähty tilalla tarvetta. Osalle syventäviä toimenpiteitä tehtiin hieman myöhemmin tai ne oltiin tehty jo aikaisemmin toisen tahon toimesta. Kiinnostavia toimenpiteitä oli näiden vastaajien mielestä maan rakenneanalyysi ja matotesti, energiasuunnitelma ja kuivatuskartoitus. Jo toteutetuista suunnitelmista mainittiin energiasuunnitelma ja kuivauskartoitus, jotka koettiin hyödyllisiksi ja tarpeen mukaan toteutettaviksi.

Kuvio 12. Syventävien neuvontaosioiden hyödyntäminen.

5.3.5 Tilakäynti

Viides kysymys koski tilakäynnin sisältöä. Kysymys oli jaettu kolmeen osaan, jotka olivat: ”Minkälaista tietoa tai toimintaa olisit kaivannut tilakäynnin aikana enemmän?”, ”Mihin käytettiin liikaa aikaa?” ja ”Mitä kehittäisit tilakäynneissä?”. Ensimmäisen kohdan vastausmäärä oli 29, toisen 24 ja viimeisen 26.

Tilakäyntiä pidettiin asiallisena ja tiedoiltaan kattavana. Erityisesti pidettiin siitä, että sai keskustella asiantuntijoiden kanssa monipuolisesti tilan asioista ja jakaa mielipiteitä. Lisäksi tilakäynnin koettiin tuovan esiin joitakin konkreettisia toimia. Osan mielestä olisi myös voitu pohtia enemmän sitä, mihin suurempiin kokonaisuuksiin tilan kannattaisi panostaa sekä kartoittaa tilan tilannetta perusteelli-

semmin. Erityisalueista, kosteikoista ja laskeutusaltaista toivottiin enemmän tilakohtaista neuvontaa. Suuri osa vastaajista toivoi myös maastokierrosta ja käyntiä pelloilla ja vähemmän pöydän ääressä keskustelua, jotta ongelmakohdat voitaisiin nähdä paikan päällä ja jotta teorian olisi voinut yhdistää käytäntöön.

Ajankäyttö sai lähes yksinomaan positiivista palautetta vastaajilta. Ajankäyttö oli vastaajien mielestä hyvin suunniteltua ja aikaa käytettiin tarpeeksi lähtötilanteen selvittämiseen sekä viljelijälle uusien asioiden kuten karttojen ja ravinnetaseiden selventämiseen. Koettiin, että tilakäynnin aikana saatu neuvonta oli erilaista kuin muualta saatu ja kaikki aika käytettiin hyödyllisesti ja napakasti hyväksi.

Tilakäynnin rakenteen koettiin olevan kokonaisuudessaan hyvä: ensin asioiden läpikäynti yleisesti ja sitten tiedon syventäminen. Koko tilan toiminnan läpikäynnin jälkeen voisi poimia joitain yksittäisiä kohtia, joita kehittää ja käydä yhdessä läpi toimenpide-ehdotuksia sekä pöydän ääressä että maastossa. Yhteisen pohdinnan merkitystä painotettiin sekä myös sitä, että tilakäynneistä saatujen kokemusten ja tietojen pitäisi liikkua neuvoilta myös Ympäristöministeriön ja muiden päättäjätahojen suuntaan. Maastokäyntien merkitys nostettiin esille monessa vastauksessa, sillä pöydän ääressä ja kartoilta katsoessa todellista tilannetta ei näe selvästi, lisäksi tilanne saattaa olla erilainen maastossa kuin kartalla. Toivottiin myös, että viljelijän tahtotila kuten myös paikalliset olosuhteet otettaisiin enemmän huomioon toimenpidesuosituksissa.

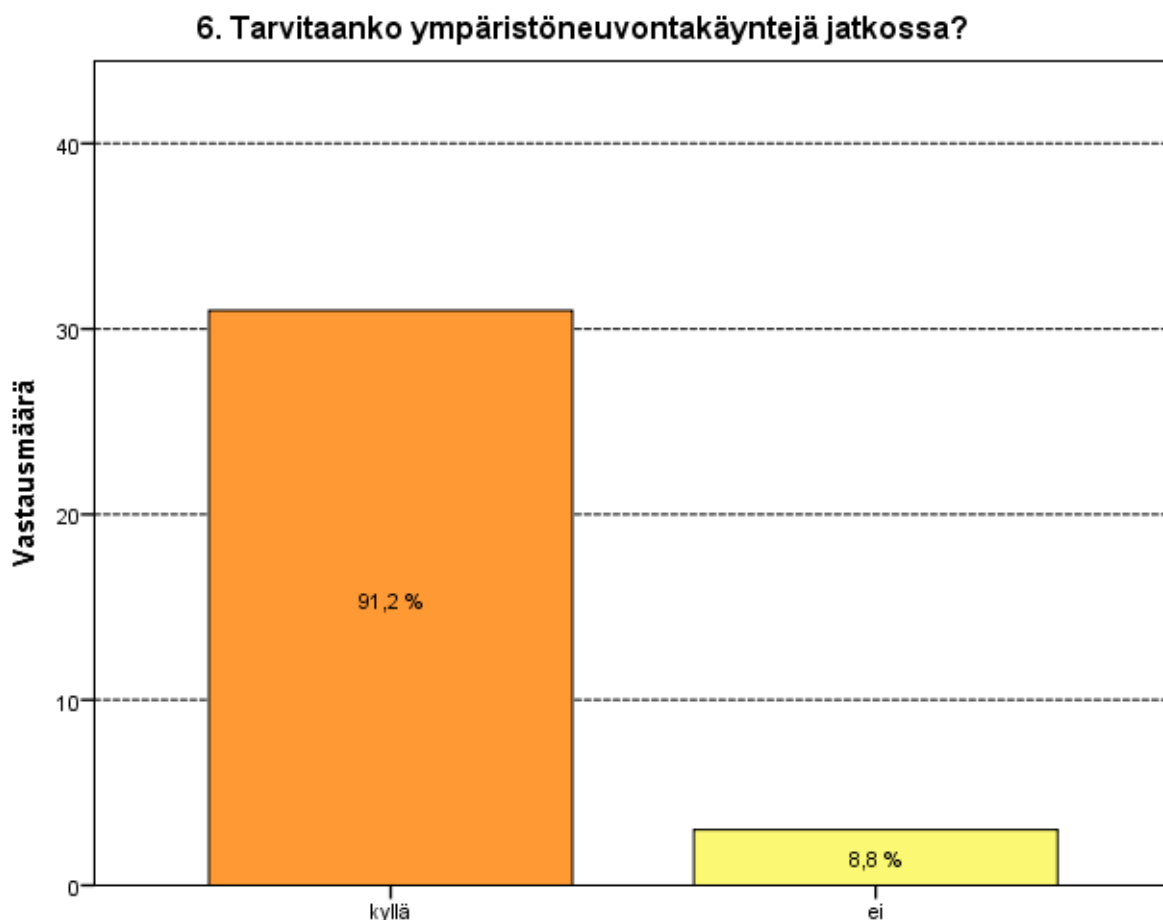
Tilakäynnin koettiin olevan eniten hyödyksi vilja- ja nurmiviljelytiloille. Erikoisviljelytiloille oltaisiin haluttu enemmän niille tyypillisten ja erityisten asioiden selvitystä ja suosituksia. Lannan käytön tehostamisen ja separoinnin suhteen kaivattiin tilakohtaisia toteutusratkaisuja ja ravinnetaseiden toivottiin olevan helpommin luettavissa ja ymmärrettävissä. Maatilojen siisteyden ja korjaustarpeen esilleotto koettiin tärkeänä maatalouden imagon kannalta.

Monessa vastauksessa tuli esille tarve neuvonnan ja suunnitteluavun pitkäaikaisuudelle ja jatkuvuudelle. Näin yhdellä tilakäynnillä voitaisiin paneutua vain yhteen aihealueeseen eikä käsitellä asioita kerralla liian laaja-alaisesti ja mie-

lenkiintoa hajottavasti. Viljelijälle olisi tärkeää pystyä arvioimaan ja priorisoimaan toimenpiteitä yhdessä asiantuntijan kanssa pidemmällä aikajänteellä, jolloin myös tuloksia pystyttäisiin arvioimaan yhdessä. Tilakäyntien pitäisi kattaa kaikki Suomen tilat ja niiden pitäisi olla sisäänrakennettuna neuvontapalveluihin. Sekä neuvojen että viljelijöiden koulutusta olisi vastaajien mukaan myös lisättävä.

5.3.6 Tilakäyntien tarpeellisuus

Kysymyksessä 6 tiedusteltiin vastaajien mielipidettä tilakäyntien tarpeellisudesta. Vastausmäärä oli 35. Yhteenveto vastauksista on nähtävissä kuviossa 13.

Kuvio 13. Vastaajien mielipide tilakäyntien tarpeellisuudesta.

Enemmistö vastaajista koki tilakäynnit hyödyllisinä ja tarpeellisina. Tilakäynti ja oman tilan asioista keskustelu antaa aina jotain uutta tietoa ja herättää viljelijää ajattelemaan asioita eri näkökulmasta. Lisäksi tilakäyntejä pidettiin hyvänä kanavana jakaa tietoa viljelijöille. Tilakäynneiltä saatavan tiedon toivottiin vaikuttavan myös toiseen suuntaan, kuten ympäristötukijärjestelmään. Keskustelun ja neuvonnan koettiin olevan parempi ja kestävämpi vaihtoehto ympäristötekojen toteuttamisen kannalta kuin valvonta ja pakkokeinot.

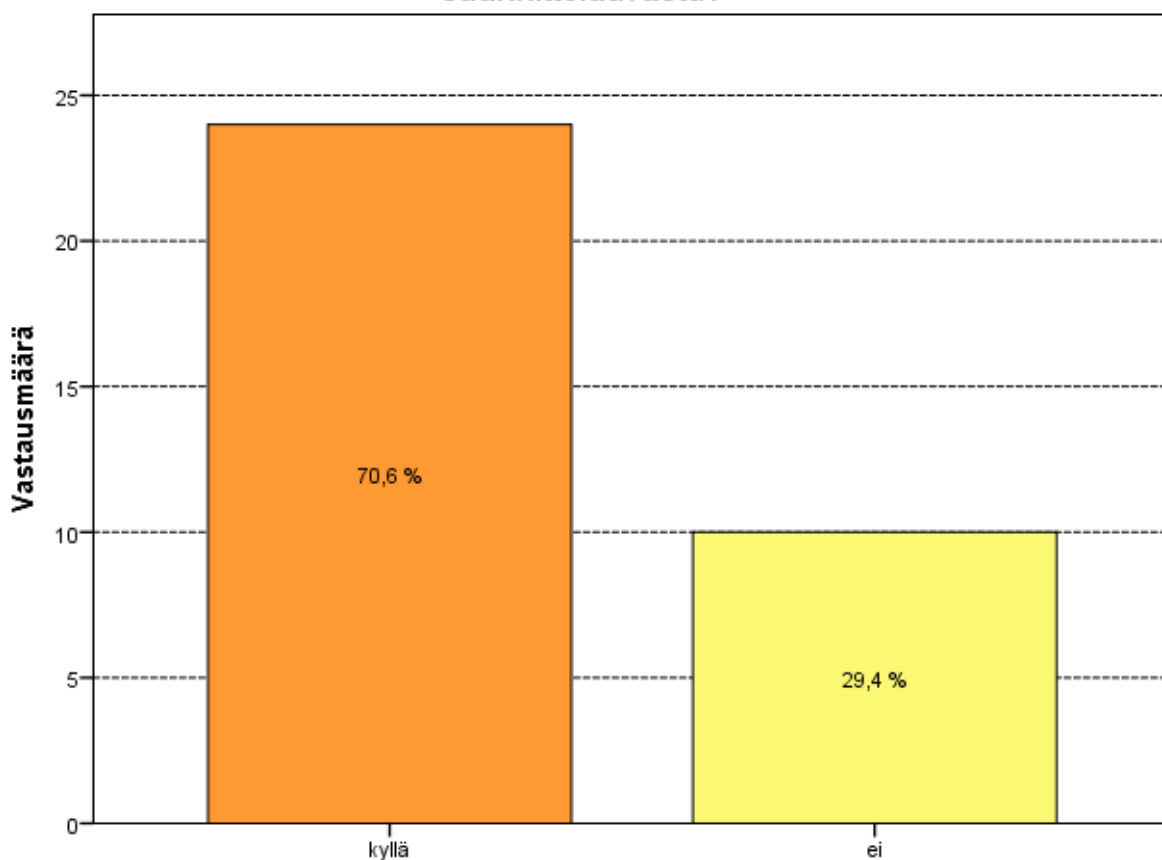
Liian usein suoritettujen tilakäyntien pelättiin voivan rasittaa tiloja liikaa, niinpä tilakäyntejä olisi hyvä tehdä muutaman vuoden välein tai vain tarvittaessa. Tilakäyntien sisällön toivottiin olevan tilakohtaisista tarpeista ja erityispiirteistä kumpuavia eikä tulevan valmiiksi suunnitellusta ja yleispätevästä ”sapluunasta”. Neuvonnan pitkäjänteisyys tuli esille myös tässä kysymyksessä, sillä eräs viljelijä sanoi, että tilan asiat pitkältä aikaväliltä tunteva taho, johon voisi tarvittaessa olla yhteydessä, olisi hyvä olla olemassa. Näin tilan asioita ei joutuisi käsittelemään joka kerta alusta alkaen ja myös neuvonnassa voitaisiin pureutua käsillä olevaan ongelmaan tarkemmin.

Tilakäyntien tarpeettomuutta perusteltiin sillä, että tietoa on saatavilla tänä päivänä monesta paikasta ja tarpeen vaatiessa voi ottaa yhteyttä ja kysyä itse, myös yhteiset tilaisuudet koettiin varsin riittävänä tiedonlähteenä. Tilakäyntien aiheuttamien kustannusten epäiltiin olevan myös maanviljelyn taloudellisesta kannattavuudesta pois.

5.3.7 Ympäristöneuvonnasta maksaminen

Kysyttäessä vastaajien valmiutta maksaa toteutetunlaisesta ympäristöneuvonnasta tai suunnitteluavusta, vastauksien välillä oli melko paljon hajontaa. Mainintoja saatiin yhteensä 36, sillä osa vastaajista valitsi molemmat kohdat. Yhteenveto kyllä- ja ei-vastauksista on esitetty kuviossa 14.

7. Olisitko valmis maksamaan toteutetunlaisesta ympäristöneuvonnasta tai suunnitteluavusta?

Kuvio 14. Vastaajien halukkuus maksaa ympäristöneuvonnasta.

Suurin osa myönteisesti vastanneista kertoi haluavansa maksaa suunnitteluavusta, mikäli siitä on konkreettista taloudellista, tuotannollista tai toiminnallista hyötyä tilalle, ja jos apu tulee tarpeeseen. Neuvojien pitäisi olla myös hyvin perehtyneitä ja asiansa osaavia. Eräälle vastaajalle oli tärkeää myös, että neuvonjan tai neuvontaa antavan tahon saisi itse valita.

Pieni osa vastaajista oli valmis maksamaan koko neuvonnan itse mutta isolle osalle oli tärkeää vastuun jako hankkeiden tai yhteiskunnan kanssa, sillä ongelmat miellettiin yhteisiksi eikä pelkästään maatalouden aiheuttamiksi. Sen vuoksi neuvonnankin pitäisi olla osarahoitteista.

Neuvonnan pitäisi joidenkin vastaajien mielestä olla kattavaa ja laajamittaista ja kattaa koko tilan toiminnot, toisten mielestä neuvontaa pitäisi ottaa vain tietty-

jen, yksittäisten ongelmien ratkaisemiseen. Useat vastaajat painottivat, että neuvonnan pitäisi olla vapaaehtoista eikä pakollista, sillä pakolliset toimet käänntyvät usein itseään vastaan jo asenteellisistakin syistä.

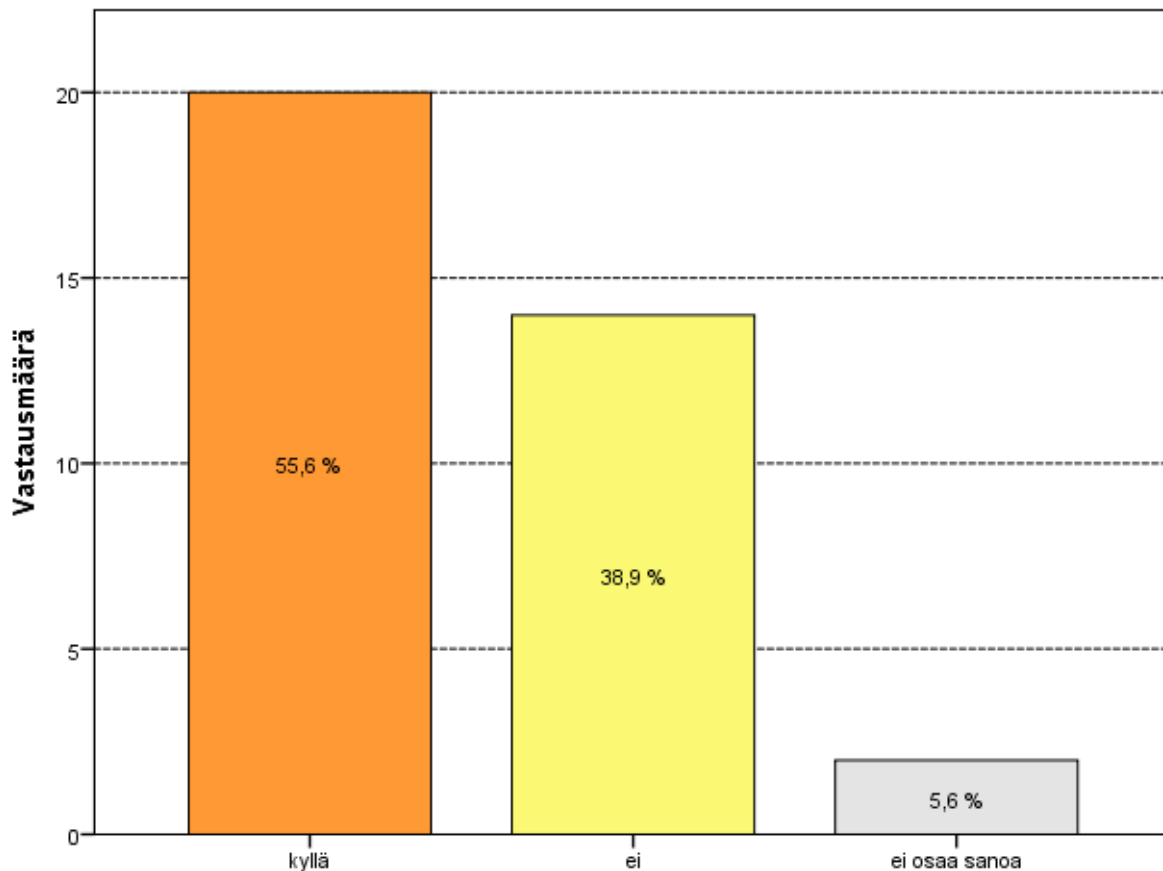
Vastaajat olivat valmiita maksamaan neuvonnan tasosta ja laajuudesta riippuen hieman alle sadasta eurosta yli tuhanteen euroon, yleisesti hinta vaihteli muutamaman sadan euron välillä. Osa vastaajista hinnoitteli neuvonnan hehtaarimäärän mukaan, tällöin hintahaitari vaihteli viiden euron ja sadan euron välillä hehtaaria kohden, tyypillisin vastaus oli muutama kymmenen euroa per hehtaari. Vastauksissa mainittiin myös kahden puolikkaan päivän hinta sekä 10 % suunnittelun hinnasta.

Kieltävästi vastanneet perustelivat vastaustaan neuvonnan hintavuudella ja tilojen jo valmiiksi tiukalla taloustilanteella. Lisäksi oltiin sitä mieltä, että jos neuvonta ei ole personoitua vaan liian yleisluonteista, ei se tuo tarpeeksi lisähyötyä tilalle eikä ole maksamisen arvoista. Osa vastaajista oli myös sitä mieltä, että yleistä tietoa saa ilmaiseksikin monesta paikasta ja on itse jo perillä asioista niin hyvin, että yleisestä neuvonnasta maksaminen ei ole kannattavaa.

5.3.8 Ympäristötukirahojen käyttäminen neuvonnassa

Kysymyksessä 8 jatkettiin samalla teemalla kuin edellisessäkin. Tässä kysymyksessä selvitettiin vastaajien mielipidettä ympäristötukirahojen käyttämisestä ympäristöneuvontaan. Vastausmäärä oli 34 ja yhteenveto on esitetty kuviossa 15. Osa vastaajista valitsi kummatkin vastausvaihtoehdot, minkä vuoksi vastausmäärä on tässä kysymyksessä suurempi kuin vastaajien määrä.

8. Pitäisikö ympäristötukirahoja käyttää ympäristöneuvontaan?

Kuvio 15. Vastaajien suhtautuminen ympäristöneuvonnan rahoittamiseen ympäristötukirahoilla.

Vastauksissa tuli selkeästi esille se, että jotta neuvontaan haluttaisiin käyttää ympäristötukirahoja, neuvonnan pitäisi olla vapaaehtoista ja alueellisesti painotettua. Ympäristötukirahoja voitaisiin käyttää neuvontaan erityisalueilla, esimerkiksi sellaisilla, joilla on tarvetta vesiensuojelulle. Useassa vastauksessa mainittiin, että neuvonta olisi hyvä lisätoimenpide ja se ei saisi olla pois nykyisistä tukirahoista vaan tulla lisärahoituksena. Neuvontaa ei pitäisi vähentää muusta tuesta vaan sen pitäisi olla ns. kulukorvaus. Edellä mainittujen ratkaisujen todettiin kuitenkin olevan hankalia toteuttaa tämänhetkisessä tilanteessa, koska tukien säännöt ja ehdot ovat kaikille samat. Pelättiin, että ympäristöneuvontaan varatut rahat ovat pois niiltä, jotka eivät tarvitse neuvontaa tai joiden tila tai pellot eivät

sijaitse riskialueilla. Taloudellisten vaikutusten lisäksi toinen huoli oli neuvonnasta aiheutuvat lisääntyneet velvoitteet ja muut työt.

Toisaalta oltiin myös sitä mieltä, että neuvonnan maksaminen ympäristötukirahoista saattaisi tuottaa ympäristön kannalta parempia tuloksia ja kohdentaa neuvontaa paremmin. Pidettiin tärkeänä sitä, että mikäli neuvontaa rahoitettaisiin ympäristötuesta, saataisiin neuvonta ehkä paremmin leviämään koko Suomeen ja siten tehostettua ympäristönsuojelua edelleen ja jaettua yhdelle tilalle kohdistuvaa vastuuta. Tilojen ympäristönsuojelun tulisi olla sellaista, että se tuottaisi tulosta ilman pakotteita.

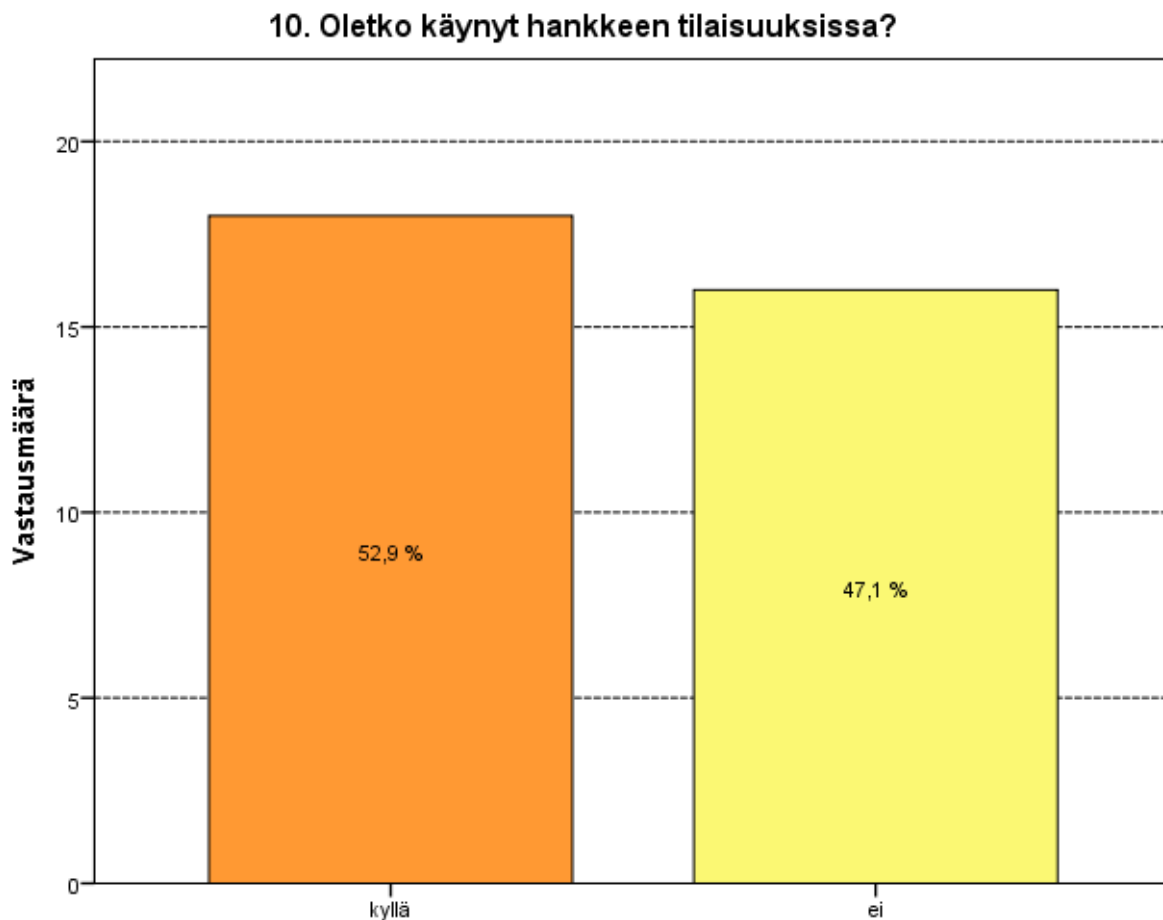
5.3.9 Vastaajan käyttämä neuvonta

Kysymykseen 9 vastasi 32 vastaajaa. Suurin osa käyttää tai on käyttänyt viljelysuunnittelua, tukihakua ja talousneuvontaa, karjataloilla yleisin neuvontamuoto oli karjantarkkailu. Muita mainittuja neuvonnan kohteita oli salaojitus, investointituki, kotieläinten ruokinta, ympäristösuunnittelu, maitotilan tarkkailu, jalostus, lannoitelaskelmat, tuholaisien tehotarkkailu ja sadontarkkailu. Osa käytti neuvontaa vain tarvittaessa ja osalle neuvonnan käyttäminen ei ollut tarpeellista toiminnan pienimuotoisuuden ja erikoistuneisuuden vuoksi tai siksi, että viljelijä itse halusi kouluttaa itseään käymällä koulutuksissa ja aiheeseen liittyvissä tilaisuuksissa.

5.3.10 Osallistuminen hankkeen tilaisuuksiin

TEHO Plus –hanketta yleisesti koskevassa kysymyksessä kysyttiin vastaajilta heidän osallistumisestaan hankkeen tilaisuuksiin. Vastauksia saatiin 34 kpl. Yhteenveto vastauksista on esitetty kuviossa 16. Noin puolet vastaajista oli käynyt hankkeen järjestämissä tilaisuuksissa. Vastaajat olivat käyneet mm. pellonpiennarpäivillä, kerääjäkasvi- ja separointipäivillä, laivaseminaarissa ja puintipäivillä. Yleisesti tilaisuuksiin osallistumiseen on vaikuttanut sijainti ja ajankohta. Jos tilaisuus on ollut lähellä omaa tilaa ja jos se on ollut sopivaan aikaan, on osallis-

tuttu. Osa vastaajista kertoi, että ei ollut osallistunut, koska tilaisuuden aihe ei ollut kiinnostava tai tilan kannalta hyödyllinen.

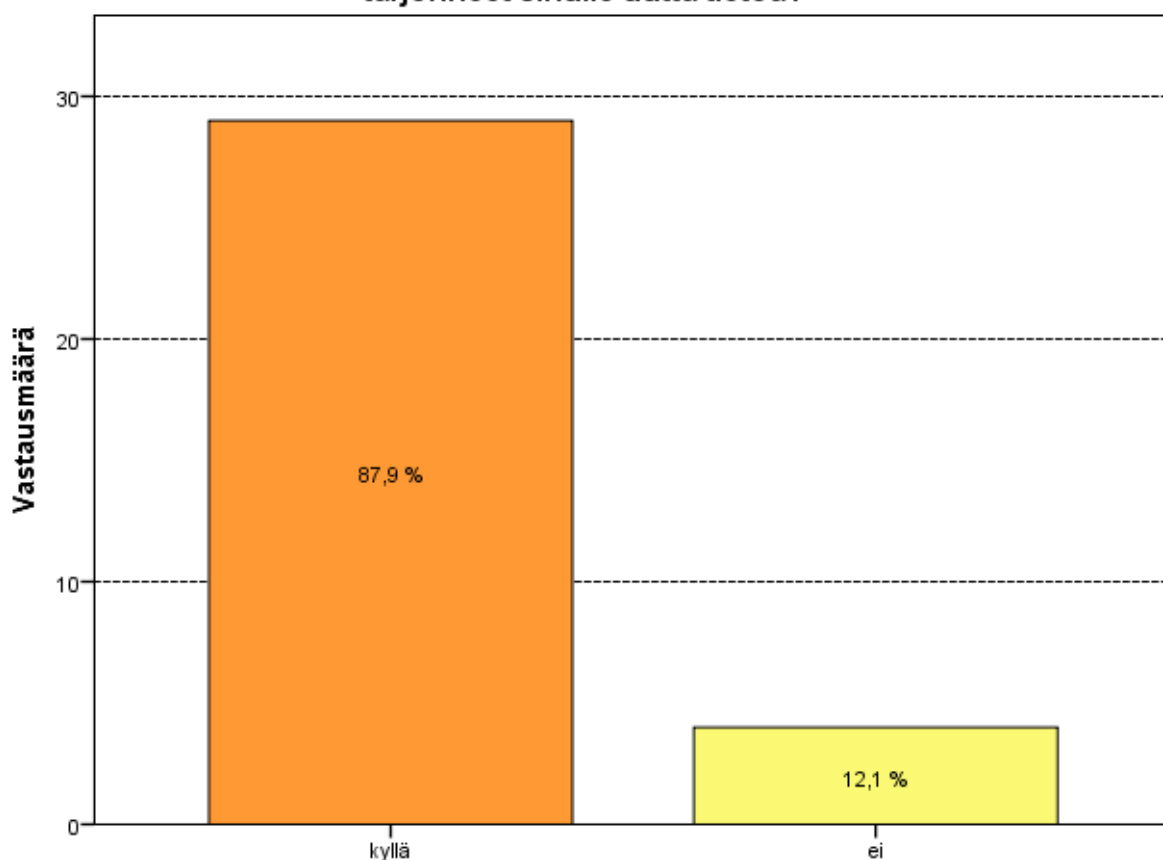
Kuvio 16. Vastaajien käyntiaktiivisuus TEHO Plus -hankkeen tilaisuuksissa.

Osallistuneiden mielestä tilaisuudet olivat hyödyllisiä ja mielenkiintoisia. Uuden tiedon lisäksi tilaisuudet koettiin myös hyvinä sosiaalisina tapahtumina, joiden aikana sai keskustella muiden viljelijöiden ja asiantuntijoiden kanssa. Jotkut vastaajat mainitsivat myös, että yleisesti tilaisuudet olisivat voineet olla käytännöläisempiä eikä niin teoreettisia. Konkreettisten tulosten esittelyä erityisesti pellonpiennarpäivillä pidettiin hyvänä ja antoisana. Eräs vastaaja mainitsi halunneensa tulla tilaisuuden kautta mukaan hankkeeseen.

5.3.11 Hankkeen materiaalin tuottama uusi tieto vastaajalle

Enemmistölle vastaajista TEHO Plus –hankkeen tuottama materiaali ja tilaisuudet olivat tarjonnut uutta tietoa kuten selviää kysymyksen 11 vastauksien yhteenvedosta kuviossa 17. 33 vastaajaa vastasi tähän kysymykseen.

11. Ovatko tilaisuudet, viljelijäkirjeet, muu materiaali tai hankkeen nettisivut tarjonneet sinulle uutta tietoa?

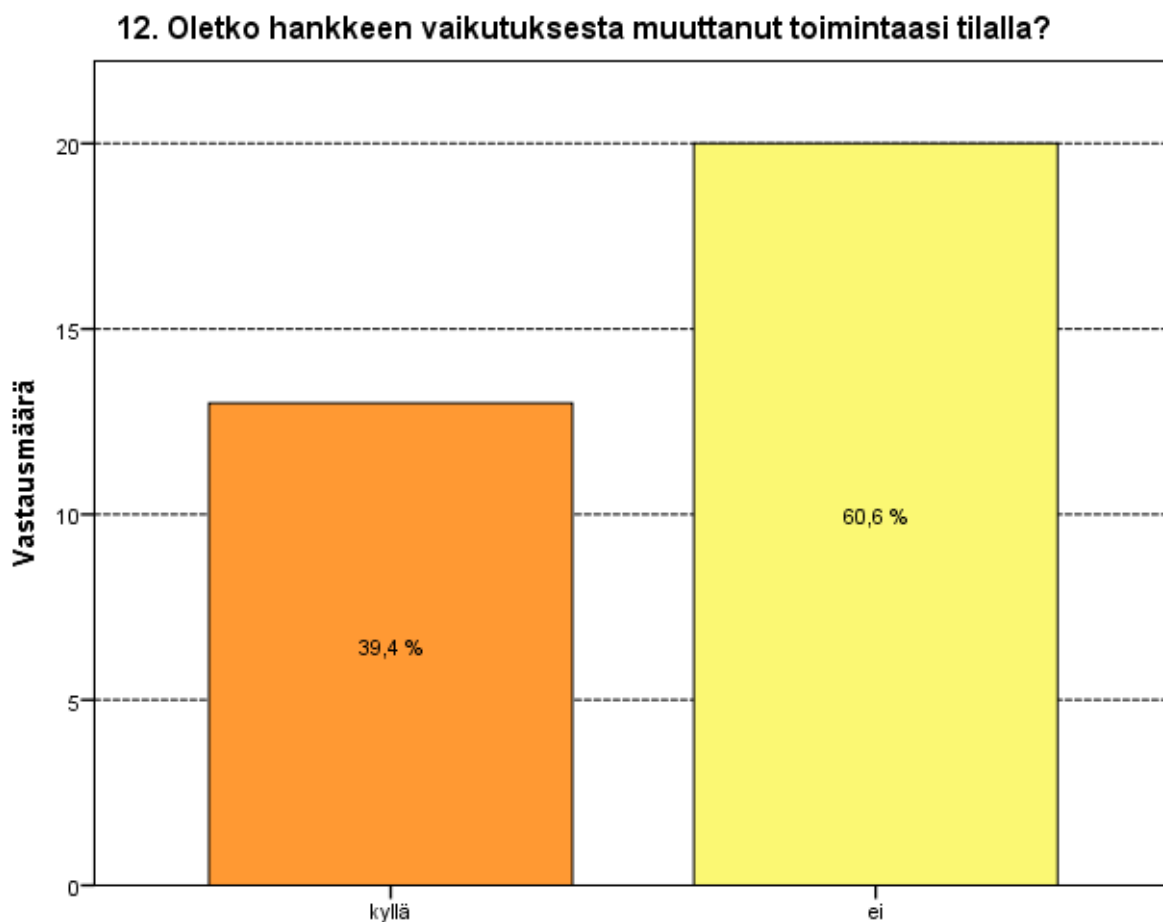
Kuvio 17. Vastaajien mielipide hankkeen tuottamasta uudesta tiedosta.

Vastaajat mainitsivat julkaisut, koulutukset ja retket parhaimpina ja hyödyllisimpinä uuden tiedon tuottajina. Myös valuma-aluekartat mainittiin hyvinä. Hankkeen tiedon koettiin saavuttavan tilat hyvin Internetin, julkaisujen ja kirjeiden välityksellä. Oppaita pidettiin hyvin valaisevina ja niihin vastaajat olivat tutustuneet lähinnä itseä kiinnostavin osin.

Kysymyksen toisena osana kysyttiin vastaajien mielestä parasta tiedonhankintakanavaa. Vastauksista selvisi, että toiset vastaajat tutustuvat mieluiten itse aiheeseen Internetissä tai kirjallista materiaalia lukemalla, toiset taas käyvät mieluummin keskustelemassa asioista ja saavat näin apua ongelmiin tai uutta tietoa. Ylivoimaisesti useimmin vastauksissa mainittiin Internet mutta koulutuksia ja tapahtumia arvostettiin myös paljon. Vastaajat kokivat, että itse näkemällä ja kokemalla tiedon sisäistää parhaiten, muista kiireistä johtuen pitkät kirjeet ja muu kirjoitettu materiaali voi jäädä lukematta. Ehdotettiin, että kaikesta materiaalista voisi koota sähköisen tietopankin, josta tiedon löytäisi helposti, nyt tietoa on hajautettu liikaa eri paikkoihin. Ehdotettiin myös, että viljelijäkirjeitä olisi voinut lähettää myös sähköisesti postitse lähetetyn kirjeen sijasta.

5.3.12 Hankkeen edesauttamat konkreettiset toiminnan muutokset

Vastaajilta kysyttiin kysymyksessä 12, ovatko he hankkeen vaikutuksesta muuttaneet toimintaansa tilalla. Kysymykseen vastasi 34 vastaajaa. Kuviossa 18 kuvataan vastausten jakauma. Enemmistö vastaajista sanoi, etteivät yksinomaan hankkeen vaikutuksesta olleet muuttaneet toimintaansa, koska muutoksia oli tehty jo aikaisemmin ja tilan toiminta oli jo ympäristölähtöistä. Yleistietoa hanke on kuitenkin lisännyt. Hankkeen vaikutuksesta monella tilalla on alettu ajatella enemmän omien toimien vaikutusta lähiympäristöön sekä alettu seurata esimerkiksi veden liikkumista lähiojassa. Myös toiminnan pitkäjänteisyyttä on alettu ajatella enemmän. Osa vastaajista kertoi hankkeen vaikutuksesta ottaneensa käyttöön kerääjäkasvit, lisänneensä kasvipeitteisyyttä, vähentäneensä muokkusta ja typpilannoitusta, paneutuneensa ravinnetaseisiin ja viljelykasveihin, perustaneensa suojavyöhykkeitä ja nurmialueita sekä kokeilleensa syväjuuristen kasvien viljelyä.

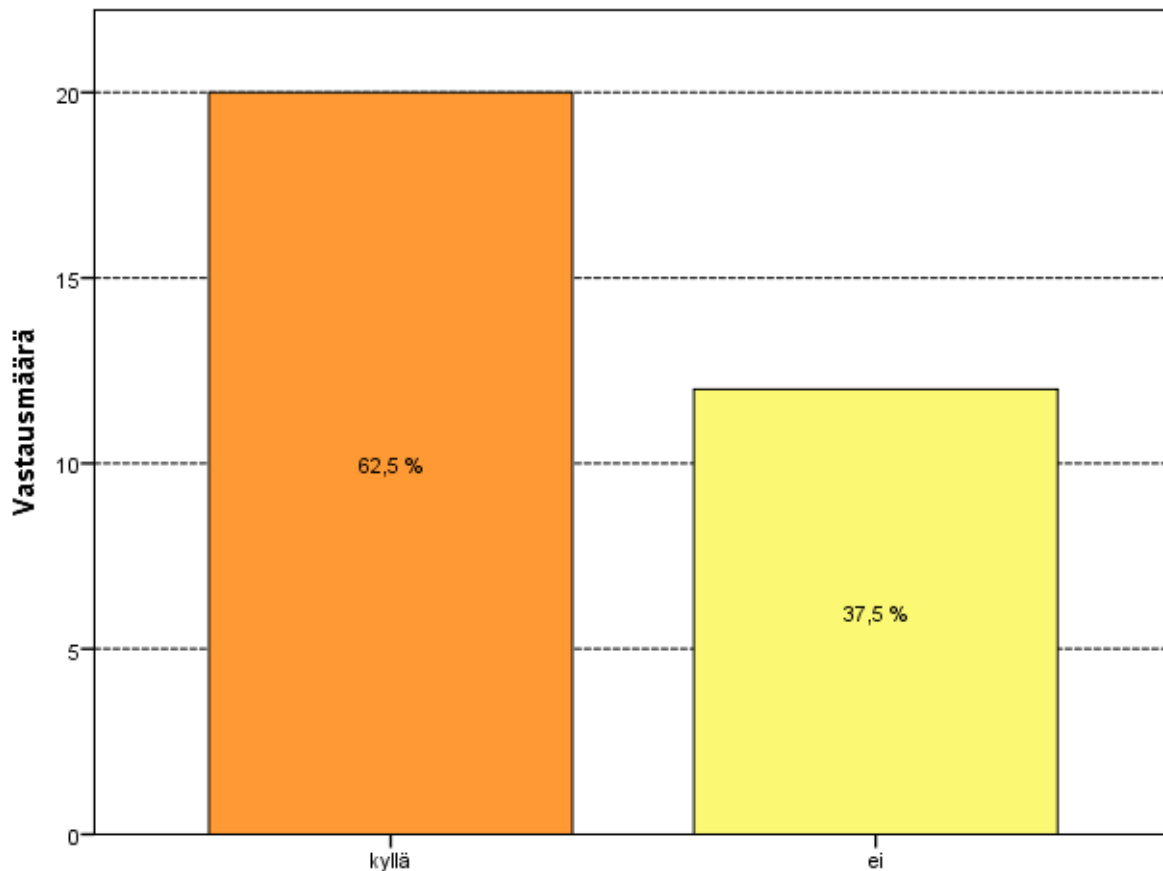

Kuvio 18. Hankkeen vaikutus tilojen toimintaan.

5.3.13 Hankkeen tiedon jakaminen viljelijöiden kesken

Kysymyksessä 13 tiedusteltiin vastaajilta, olivatko he jakaneet hankkeen antamaa tietoa muiden viljelijöiden kanssa. Tähän kysymykseen saatiin yhteensä 33 vastausta. Vastausten yhteenveto on esitetty kuviossa 19.

13. Oletko jakanut hankkeen aikana saatua tietoa muiden viljelijöiden kanssa?

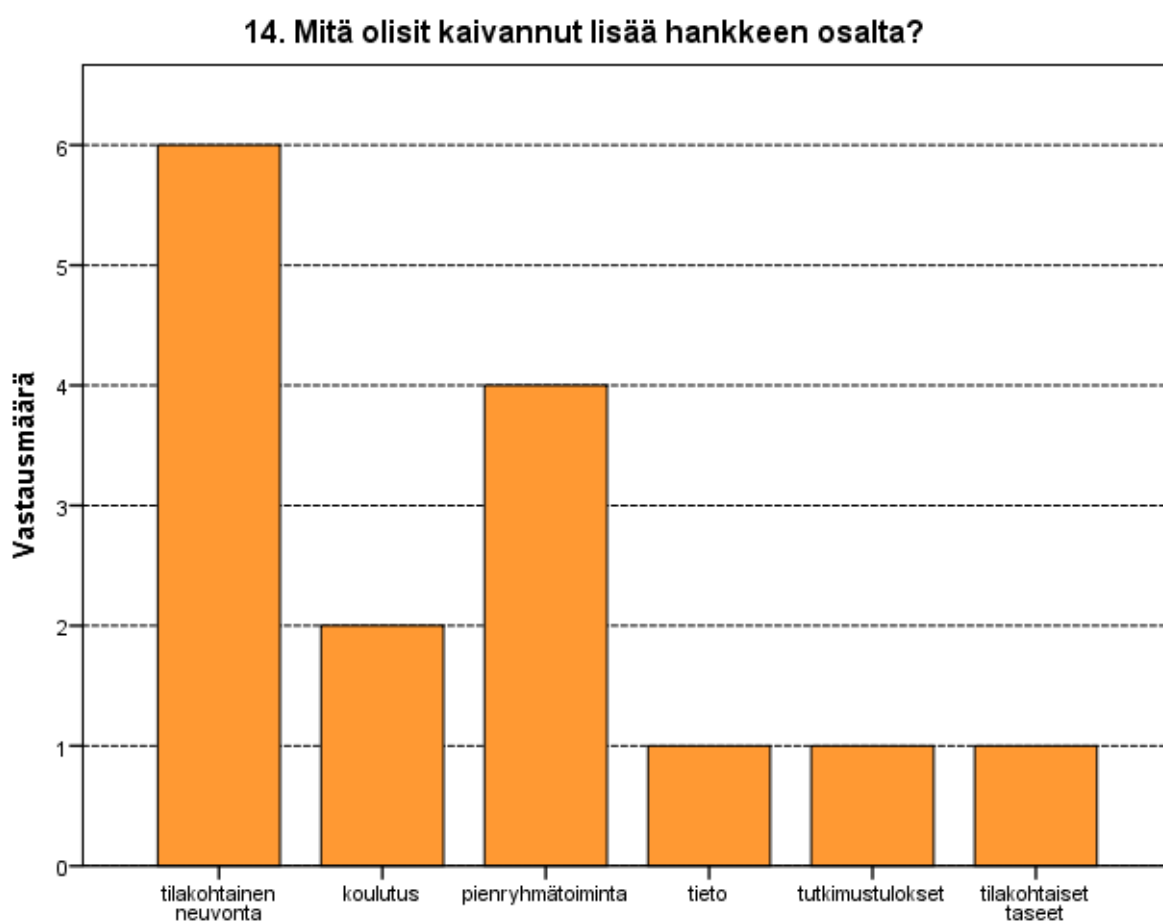

Kuvio 19. Hankkeen tiedon jakaminen muiden viljelijöiden kanssa.

Enemmistö vastaajista kertoi jakaneensa tietoa muiden viljelijöiden kanssa. Eri-tyisesti on keskusteltu naapureiden ja samankaltaista toimintaa harjoittavien tilojen kanssa. Myös tilaisuuksissa on keskusteltu hankkeen aikana esille tulleista asioista, ja tilaisuuksien jälkeen käsitellyjä asioita on jaettu muiden ammattiharjoittajien kanssa. Yhdellä tilalla on naapurin kanssa tehty matotestejä ja sovellettu näin hankkeen aikana saatua tietoa. Haastatteluissa esille tulleista aiheista puhutuimmat olivat kerääjäkasvit sekä lannan käyttö ja separointi. Myös luomukäytännöt mainittiin.

5.3.14 Vastaajien mielipide hankkeen toiminnasta

Kysymykseen 14 vastasi 24 vastaajaa. Noin puolet vastaajista oli tyytyväisiä hankkeen sisältöön eivätkä osanneet mainita mitään yksittäistä asiaa tai kokonaisuutta, jota olisi kaivannut hankkeelta lisää. Kuviossa 20 on esitetty vastaajien mainitsemat asiat, joita he olisivat toivoneet lisää hankkeelta.

Kuvio 20. Toiminta, jota olisi kaivattu hankkeessa enemmän.

Neuvontaa kerrottiin tarvittavan erityisesti, kun ympäristötukijärjestelmä muuttuu. Pienryhmätoiminnasta sanottiin, että se on kaikista tehokkain tapa oppia ja jakaa sekä positiivisia että negatiivisia kokemuksia. Mieluiten tehtäisiin vierailuja muille lähitiloille ja keskusteltaisiin asioista paikan päällä ja maastossa. Vierailuja voisi jakaa maantieteellisesti hankkeen eri vaikutusalueille, jotta mahdolli-

simman moni voisi osallistua. Vastaajien mielestä rennossa ilmapiirissä jutteleminen yleisistä maaseudun asioista ja hyvien toimintatapojen tutkiminen on antoisaa ja lisäksi mielipiteiden ja tiedon vaihdon tuloksena kumpuaa paljon uusia ideoita. Toisten vastaajien mielestä pienryhmätoiminta kuitenkin sitoo liikaa varsinkin silloin, jos viljelijällä on muutakin yritystoimintaa.

Tilakohtaista neuvontaa kaivattiin monien vastaajien mielestä enemmän. Tilakohtaisesti olisi voitu tarkastella käytännön asioita tarkemmin ja laajemmin ja paneutua tilakohtaisesti yksityiskohtien pohdintaan enemmän. Maastokäyntejä kaivattiin myös tilakäynneillä lisää.

Muita mainittuja lisäyksiä oli tieto kuivatussuunnitelmasta, tilakohtaisten taseiden laskeminen ja koulutus. Omaan tilaan liittyvien valumakokeiden ja muiden tutkimusten tulosten tiedotus koettiin myös tarpeelliseksi.

Viimeisessä kysymyksessä vastaajilta kysyttiin, mitä he olisivat toivoneet hankkeelta vähemmän tai oliko joku heidän mielestään tarpeetonta. Suurin osa vastaajista oli tyytyväisiä hankkeeseen. Hankkeen ohjelma ja tilaisuudet olivat asiallisia ja tieto hyvin suunnattua. Vastaajien mielestä hanke oli hämmästyttävän laaja, minkä vuoksi pystyi itse valitsemaan, mihin tilaisuuksiin ja toimintoihin osallistui. Ymmärrettiin, että vaikka jokin asia ei omaa tilaa koskikaan, jollekin muulle se oli uutta ja tärkeää. Yhteistyötä ja vuorovaikutusta keuhuttiin, informointi oli sopivaa eikä tyrkyttävää. Vaikka kaikki viljelijät eivät olleet neuvojan kanssa samaa mieltä omaa tilaa koskevista asioista, tunnettiin, että viljelijän omaa asiantuntemusta kunnioitettiin. Koettiin, että hanke ja viljelijät olivat samalla puolella.

Vastaajien mielestä yleisissä tilaisuuksissa olisi voinut antaa enemmän käytännön esimerkkejä ja keskusteluaikaa viljelijöille. Jotkut vastaajat kokivat tilaisuuksien luennot liian teoreettisina. Mietittiin myös, oliko julkaisujen tekemiseen käytetty liikaa aikaa, koska joillakin vastaajista ne ovat jääneet lukematta. Jotkut vastaajat taas pohtivat, oliko hanke sisällöltään hyödyllisempi viljanviljelijöille kuin muille maatalouden harjoittajille.

5.4 Päätelmiä tutkimustuloksista

Haastatteluista kävi ilmi, että lähes kaikki TEHO Plus -hankkeessa mukana olleet tilat ovat olleet jo pidempään kiinnostuneita maatalouden vaikutuksista lähiympäristöön eivätkä pelkää hankkeen ansiosta. Todennäköisesti TEHO Plus -tilat ovatkin maatalouden ympäristövaikutusten kannalta keskimääräisesti valveutuneempia. Useat hankkeen tilat ovat kiinnittäneet huomiota tilansa ympäristövaikutuksiin jo vuosien ajan. Monilla tiloilla ympäristöasioita ei huomioida pelkäämään taloudellisista syistä vaan ympäristön hyvinvoinnilla on itseisarvo. Tosin on huomattu, että ympäristöä huomioivat toimet ovat usein tuotannollisesti ja sitä kautta myös taloudellisestikin kannattavampia, esimerkiksi lannoitteita ei tarvita välttämättä niin paljon ja satoisuus paranee, kun maan rakenteesta huolehditaan.

Tilakäynneillä arvostetaan sitä, että tilan asioita käydään perusteellisesti läpi sekä tutustutaan tilanteeseen myös maastossa. Pelkkä pöydässä istuminen ja asioiden paperista katsominen ei riitä. Ravinnetaseiden ja karttojen läpikäynnin yhteydessä olisi tärkeää kiinnittää enemmän huomiota niiden tulkintaan, jotta hyöty viljelijälle optimoituisi. Toimenpidesuosituksen pitäisi olla kohdistetumpia tietyille alueille sekä käytännön toteutukseen soveltuvia. Viljelijät arvostavat keskustelua ja mielipiteiden vaihtoa sekä toistensa että alan asiantuntijoiden kanssa ja haluavat saada teoreettisen tiedon ohella enemmän konkreettisia neuvoja siitä, miten jotain tiettyä ongelmaa voisi lähteä parantamaan. Tuloksista kävi ilmi, että neuvonnan ja seurannan pitkäjänteisyys on tiloille myös erittäin tärkeää. He kokevat ympäristötoimien toteuttamisen motivoivampana, jos toimien vaikutusta pystytään seuraamaan pitkällä aikavälillä ja he näkevät omien toimiensa tulokset.

Vastaajat toivoivat, että maatalouden ympäristövaikutuksiin liittyvää materiaalia kerättäisiin yhteen sähköiseen tietopankkiin, josta olisi helposti löydettävissä tietoa ja neuvoa mieltä askarruttaviin asioihin. Tietoa on nykyään saatavilla eri lähteistä erittäin paljon, joten olisi hyvä, jos tietoa keskitettäisiin Internetissä yhteen paikkaan.

Vastaajien mukaan hyvä tilakäyntitoteutus voisi koostua ensin tehtävästä yleiskäynnistä ja sen jälkeen viljelijän mielenkiinnon mukaan tehtävästä tarkentavasta käynnistä. Hyvin suunnitellusta ja suoritetusta tilakohtaisesta neuvontakäynnistä oltaisiin valmiita maksamaan. Tosin monet olivat sitä mieltä, että ainakin suurimman osan rahoituksesta pitäisi tulla tukien tai hankkeiden kautta. Neuvontaan toivottiin erillistä lisärahoitusta. Tukijärjestelmää tulisi kehittää niin, että neuvontaa voisi käyttää tarvittaessa eikä sen käyttämättä jättäminen vaikuttaisi tilan tukien määrään. Neuvonnan vapaaehtoisuutta painotettiin, sillä yleisesti pakkotoimien toteuttaminen nähtiin huonona ja motivaatiota laskevana tekijänä. Moni vastaaja sanoi, että neuvonta on ympäristön kannalta tuloksellisempaa kuin valvonta.

TEHO Plus –hanke antoi vastaajien mukaan hyödyllistä tietoa yleisistä ja tilakohtaisista maatalouden ympäristövaikutuksista. Tätä tutkimusta suoritettaessa tilakäynneistä oli muutama päivä tai puoli vuotta aikaa, joten toimenpidesuosituksia tai suurempia investointeja ei oltu ehditty vielä tehdä. Suurin osa tiloista sanoi toteuttavansa suosituksia mahdollisuuksien mukaan tulevaisuudessa. Osa tiloista oli jo alkanut soveltaa hankkeessa saamaansa tietoa ja toimintatapoja. Melkein jokainen tila koki saaneensa tärkeää ja hyödyllistä tietoa hankkeen aikana. Tietoa olisi kuitenkin voinut kohdistaa enemmän erikoiskasveja viljeleville tiloille, jotta hanke olisi palvellut hyvin myös näitä viljelijöitä. Hankkeen todellisten vaikutusten selvittämiseksi olisi hyvä olla tiloihin uudestaan yhteydessä vuoden tai parin päästä, jolloin tiloilla on ollut aikaa toteuttaa toimenpidesuosituksia.

TEHO Plus –hankkeen kaltaisen tilakohtaisen neuvontatoiminnan laajentaminen ja pitkäaikaistaminen on myös tiloille tärkeää ja motivoivaa. Lyhyemmissä hankkeissa kokonaisvaikutuksia ei ehditä seuraamaan eikä pystytäkään välttämättä paneutumaan kaikkiin tilan kannalta olennaisiin asioihin. Tämä vähentää viljelijöiden halukkuutta osallistua, koska toiminnan tuloksista ja hyödyllisyydestä ei välttämättä saada suoraa palautetta.

5.5 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen luotettavuutta määritellään ”validiteetti”-käsitteen kautta. Validiteetilla tarkoitetaan tutkimuksen kykyä vastata määriteltyyn tutkimustehtävään (Virtuaaliammattikorkeakoulu 2013).

Tutkimustulosten avulla pystyttiin vastaamaan hyvin tutkimustehtäviin, jotka olivat ”Mitkä ovat TEHO Plus -viljelijöiden kokemukset tilakäynnistä ja neuvontajärjestelmästä?” sekä ”Miten neuvontajärjestelmää voisi kehittää edelleen?”. Tutkimuksen validiteettiin saattoi kuitenkin vaikuttaa tutkimusaineiston keräämis- ja analysointitapa, haastattelun ajankohta, puutteet haastattelun testauksessa sekä vaihtelut vastaajien ja mainintojen määrissä.

Vaikka haastattelujen avulla kerätyn tutkimusaineiston yhteenvedosta ei voi tunnistaa yksittäistä viljelijää ja haastattelun suoritti TEHO Plus –hankkeen ulkopuolinen henkilö, saattoi suullisen ja rehellisen mielipiteen kertominen olla joillekin vastaajille epämiellyttävää. Kysymykset pyrittiin muotoilemaan niin, etteivät ne johdattele vastaajaa mutta haastattelun aikana näin saattoi kuitenkin huomaamattaan käydä. Haastattelun ajankohta sijoittui elonkorjuu- ja syyskylvöaikaan, joten vastaajien kiire ja stressi saattoi vaikuttaa siihen, että ei jaksettu tai kyetty paneutumaan haastatteluun kunnolla. Kysymysten ja haastattelurunгон kunnollinen testaaminen olisi auttanut kysymysten muotoilun kehittämisessä ja mahdollisten ongelmakohtien paikallistamisessa, tällä olisi voitu vaikuttaa mm. haastattelun sujuvuuteen. Koska haastatteluun pystyi vastaamaan myös kirjallisesti ja haastattelujen kestoissa oli niin paljon hajontaa, ei vastaukset olleet välttämättä tasalaatuisia ja väärinymmärrysten mahdollisuus ei ollut täysin poissuljettu. Tämän vuoksi myös vastausmäärät saattoivat vaihdella kysymyksittäin paljonkin. Aineistoa analysoitiin osittain teemoittelulla, joka vaati aineiston yksinkertaistamista.

Kuitenkin tutkimusaineistosta sai hyvin kiteytettyä keskeisimpiä toistuvia aiheita ja mainintoja ja niiden perusteella laatia yleistyksiä.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET: TILANEUVONTAJÄRJESTEL- MÄN KEHITTÄMINEN

Opinnäytetyössä esiteltyjen hankkeiden tuloksista sekä tutkimuksessa esitettyjen viljelijöiden näkemyksistä voidaan löytää paljon samankaltaisuuksia. Sekä kansallisesti että kansainvälisesti toteutetuissa hankkeissa on selvinnyt, että tuloksellisin tilaneuvonta on pitkäaikaista ja jatkuvaa, jolloin myös toiminnan tuloksellisuutta pystytään seuraamaan. Seuranta on viljelijöiden näkökulmasta yksi tärkeimmistä motivaatiotekijöistä ympäristöä huomioivien toimenpiteiden tekemiseksi. Greppa Näringenin toimintamalli on koettu Ruotsissa erittäin toimivaksi. Samankaltaista järjestelmää on sovellettu Suomessa esimerkiksi TEHO-hankkeessa, tosin paljon pienemmässä mittakaavassa. Eri hankkeista saatujen tulosten mukaan tämänkaltaista toimintamallia kaivataan Suomessa myös laajemmin.

Tilakohtaista neuvontaa pidetään erinomaisena horisontaalisena ja vertikaalisena tiedonvälittäjänä ja sen koetaan antavan uutta tietoa sekä yleisistä maatalouden toimintatavoista että alueellisesti soveltuvista menetelmistä. Tämän opinnäytetyön tutkimuksen tuloksissa kävi ilmi, että viljelijät toivoisivat neuvontatoiminnan laajenevan koko Suomen kattavaksi. Näin saataisiin sekä valuma-aluekohtaisesti että koko Suomen laajuisesti parhaat tulokset ja vastuu maatalouden kuormituksesta jakautuisi tasaisesti kaikkien maataloutta harjoittavien kesken. Pidetään myös tärkeänä, että ympäristövastuuta ei jätetä pelkästään maatalouden harjoittajien harteille vaan eri toimijat tunnustaisivat oman osuutensa ja kehittäisivät ympäristölähtöisyyttään. Täten kaikki toimijat jakaisivat yhteisesti vastuuta ympäristöstä.

Neuvontatoimintaa laajennettaessa neuvojen koulutus on merkittävässä osassa. Neuvojen tason tulisi olla samaa luokkaa koko maassa, jotta voitaisiin saada myös koko maan laajuisesti yhtä laadukkaita ja toimivia tuloksia. Neuvojakoulutuksia pitäisi järjestää säännöllisesti ja koulutuksen sisällön pitäisi olla standardoitua, jotta osaaminen olisi tasalaatuista.

Viljelijöiden asenteeseen toteuttaa ympäristötekoja, on vaikuttanut negatiivisesti byrokratia ja pakkotoimet. Tunnustetaan, että tuloksien saamiseksi myös pakkotoimia tarvitaan, mutta ympäristöohjausta pitäisi painottaa enemmän vapaaehtoisuuteen ja neuvontaan kuin pakkotoimiin ja valvontaan. Painotetaan, että tukien, korvausten ja muunlaisten hyötyjen pitäisi olla sellaisia, että ne kannustaisivat enemmän investointien ja kokeilujen tekoon. Pidetään tärkeänä, että neuvonnasta saadaan jatkossakin tukikorvausta, mutta että neuvonnan hyödyntäminen ei olisi pakollista. Neuvonnan pitäisi olla vapaaehtoista ja tarpeen mukaan hyödynnettävää.

Monissa tässäkin opinnäytetyössä esitellyissä hankkeissa on kokeiltu sekä ryhmäkohtaista että tilakohtaista neuvontaa. Ryhmäkohtaisen neuvonnan suurimmat hyödyt ovat, että sen avulla voidaan luoda paremmin viljelijöiden ja muiden toimijoiden välisiä alueellisia yhteistyöverkostoja sekä paneutua maantieteellisesti laajempiin ongelmiin valuma-alueella. Lisäksi ryhmäkohtainen neuvonta on edullisempaa toteuttaa. Tilakohtaista neuvontaa on kritisoitu siitä, että se ei välttämättä auta valuma-aluekohtaisten ongelmien tehokkaassa ratkaisemisessa. Tilakohtainen neuvonta on tehokkaampi tapa päästä sisälle yhden tilan toimintaan ja keskeisimpiin ongelmiin ja antaa henkilökohtaista ohjausta ja neuvoa tilan tarpeet huomioon ottaen. Lisäksi toimenpiteiden tulosten seuranta on osittain helpompaa tilakohtaisesti. Kumpaakin neuvontamuotoa silti tarvitaan motivoimaan ja jakamaan tietoa ja kokemuksia sekä luomaan yhteistyötä eri toimijoiden välillä.

LÄHTEET

Baltic Compass. 2012. Case Study Schleswig-Holstein: Improving bottom-up project communication and acceptance. Viitattu 13.11.2013. http://www.balticcompass.org/PDF/Reports/WP6_LLUR_case_study_SH.pdf

Baltic Deal. 2012. Putting best agri-environmental practises into work – group work. Viitattu 13.11.2013. <http://www.balticcompass.org/PDF/Events/Day2/Trine%20Balskilde%20Stoltenborg%20Group%20based%20advisory.pdf>

Baltic Sea Region Programme. 2013a. Baltic Compass. Viitattu 13.11.2013. http://eu.baltic.net/Project_Database.5308.html?&&contentid=42&contentaction=single

Baltic Sea Region Programme. 2013b. Baltic Deal. Viitattu 13.11.2013. http://eu.baltic.net/Project_Database.5308.html?&&contentid=62&contentaction=single

Euroopan komissio. 2008. Maatalous ja maaseudun kehittäminen. Maaseudun kehittämispoliittikka 2007-2013. Viitattu 5.11.2013. http://ec.europa.eu/agriculture/rurdev/index_fi.htm

Greppa Näringen. 2011. Ett decennium av råd – som både lantbruket och miljön tjänar på. Alnarp: Elanders AB. http://www.greppa.nu/download/18.6f9b86741329df6fab480004798/1318593706739/GreppaNaringen_10_w.pdf

Greppa Näringen. 2013a. Viitattu 6.4.2013. <http://www.greppa.nu>.

Greppa Näringen. 2013b. Medlemsundersökning, kvartal 1. Viitattu 14.11.2013. <http://www.greppa.nu/skrifter/resultatrapporter/arkivresultatrapporter/nojdhetsundersokning.5.449e88113dc95b78dc80002239.html>

Hakala, H. & Lyytimäki, J. 2008. Ympäristön tila ja suojele Suomessa. Helsinki: Gaudeamus

Jyväskylän yliopisto. 2013. Menetelmäpolkuja humanisteille. Viitattu 5.4.2013. koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja.

Lappeenrannan kaupunki. 2013a. PISA 2013. Viitattu 12.11.2013. http://www.lappeenranta.fi/Suomeksi/Palvelut/Ymparisto_ja_elaimet/Pien-Saimaa/Pien-Saimaan_kuormituksen_vahentamishanke_PISA_2013.iw3

Lappeenrannan kaupunki. 2013b. PISA 2013 hankesuunnitelma. Viitattu 12.11.2013. <http://www.lappeenranta.fi/loader.aspx?id=36998332-b4cf-4630-aa06-994ede29b006>

Lillunen, A.; Härjämäki, K.; Riiko, K.; Yli-Renko, M.; Kulmala, A.; Koskinen, J.; Lundström, E. & Kaasinen, S. 2011. Kotopelloilta Rantalohkolle - Tehoa maatalouden vesiensuojeluun. TEHO-hankkeen (2008 - 2011) loppuraportti. Viitattu 26.9.2013. www.ymparisto.fi/teho.

Lounais-Suomen ympäristökeskus. 2005. Tilakohtainen ympäristöneuvonta ja alueellinen yleissuunnittelu - Savijoen maatalouspilotin loppuraportti. Viitattu 6.4.2013.

Maaseutu.fi. 2013a. Maaseudun kehittämisohjelmat. Viitattu 5.11.2013. www.maaseutu.fi

Maaseutu.fi. 2013b. Maaseudun kehittämisohjelma 2014-2020. Tilannekatsaus 9.10.2013. Viitattu 7.11.2013. <http://www.maaseutu.fi/fi/index/maaseudunkehittamisohjelmat/ohjelmakausi/Paketoituatietoa.html>

Maaseutu.fi. 2013c. Baltic Compass tiivistelmä. Viitattu 13.11.2013.
http://www.maaseutu.fi/attachments/newfolder_25/657ikAKDc/BalticCompass_tiivistelma_A4_2012.pdf

Maaseutuvirasto. 2010. Viljelytapa ja ympäristöehdot. Täydentävät ehdot. Uudistettu painos. Viitattu 7.11.2013.

Maaseutuvirasto. 2013a. Ympäristötuen perus- ja lisätoimenpiteet. Viitattu 2.10.2013.
<http://www.mavi.fi/fi/index/viljelijatueta/maataloudenymparistotuki/perusjalisatoimenpiteet.html>

Maaseutuvirasto. 2013b. Maaseudun rahoitus. Viitattu 7.11.2013.
<http://www.mavi.fi/fi/index/maaseudunrahoitus.html>

Maaseutuvirasto 2013c. Hakuopas 2013. Viitattu 7.11.2013.

Maatalouslaskenta. 2011. Maatalouslaskenta 2010 – viljelysmaan hoito. Viitattu 2.10.2013.
www.maataloustilastot.fi

MMM. 2012. Maaseudun kehittäminen. Ohjelmakausi 2007-2013. Viitattu 6.11.2013.
http://www.mmm.fi/fi/index/etusivu/maaseudun_kehittaminen/ohjelmakausi20072013.html

MMM. 2013a. Maatalouspolitiikka. Viitattu 10.10.2013.
<http://www.mmm.fi/fi/index/etusivu/maatalous/maatalouspolitiikka.html>

MMM. 2013b. Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2014-2020 luonnos. Viitattu 7.11.2013.
http://www.mmm.fi/fi/index/etusivu/maaseudun_kehittaminen/ohjelmakausi2014_2020.html

MTK. 2011. Baltic Deal. A farmer's view on the Baltic Sea. Viitattu 13.11.2013.
http://www.mtk.fi/ymparisto/Vesiasiat/baltic_deal/fi_FI/Baltic_deal_materiaalia/_files/87983450429457713/default/Farmers_view_on_the_Baltic_Sea.pdf

MTK. 2013a. Baltic Deal. Viitattu 13.11.2013.
http://www.mtk.fi/ymparisto/Vesiasiat/baltic_deal/fi_FI/Baltic_Deal/

MTK. 2013b. Baltic Deal loppuraportti. Viitattu 13.11.2013.
http://www.mtk.fi/ymparisto/Vesiasiat/baltic_deal/fi_FI/Baltic_deal_materiaalia/_files/90338280543290352/default/Baltic_Deal_loppuraportti.pdf

ProAgria Uusimaa. 2013. Huuhtoumanhallinta maataloudessa Uudellamaalla –kehittämishanke. Viitattu 12.11.2013. <https://portal.mtt.fi/portal/page/portal/proagriauusimaa>

RAE. 2013a. Viitattu 12.11.2013. <http://rae.savonia.fi/>

RAE. 2013b. Tietokortti nro 14. Viitattu 12.11.2013. <http://rae.savonia.fi/>

RAVI-hanke. 2012. RAVI. Ravinteet satoon – Vesistöt kuntoon. Viitattu 14.11.2013.
http://www.maaseutu.fi/attachments/newfolder_25/657jcWYh2/RAVI_hanketilaisuus2012.pdf

RAVI-hanke. 2013. Ravinteet satoon – Vesistöt kuntoon. Viitattu 14.11.2013.
http://www.mtk.fi/ymparisto/Vesiasiat/baltic_deal/fi_FI/Baltic_deal_materiaalia/_files/89341694336434976/default/Niittyniemi.pdf

Schulman N. (toim.) 2012. Maataloustieteen Päivät 2012. Esitelmä- ja posteritiivistelmät. Suomen Maataloustieteellisen Seuran tiedote no 29. Helsinki: Suomen maatalousmaantieteellinen seura.

TEHO Plus. 2013. Maatalouden ympäristöneuvojakoulutus 2013 esite. Viitattu 11.11.2013.
www.maaseutu.fi

Vantaanjoen ja Helsingin seudun vesiensuojeluyhdistys ry. 2013. Vuosikertomus.
<http://www.vhvsy.fi>

Virtuaaliammattikorkeakoulu. 2013. Tutkimuksen validiteetti. Viitattu 28.11.2013.
<http://www2.amk.fi/digma.fi/www.amk.fi/opintojaksot/0709019/1193463890749/1193464185783/1194413809750/1194415367669.html>

Ympäristöministeriö. 2012. Maatalous. Viitattu 6.4.2013.
<http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=192&lan=fi>

Saatekirje

Hyvä TEHO Plus -viljelijä,

Opiskelen Turun ammattikorkeakoulussa kestävästä kehityksestä ja teen opinnäytetyöni aiheesta ”Tilakohtainen neuvonta maatalojen ympäristönsuojelun edistäjänä”.

Tarkoituksena on kehittää neuvontaa siten, että sitä voitaisiin jatkossa toteuttaa tehokkaammin ja mielekkäämmin sekä viljelijän että neuvojan kannalta, ja että se toisi viljelijänkin työhön mahdollisimman paljon lisäarvoa. Tarkoituksena on myös tarkastella tilakohtaista neuvontaa ympäristönsuojelun näkökulmasta ja pohtia neuvonnan ympäristönsuojelullista merkitystä.

Opinnäytetyön pohjaksi haluaisin kysyä sinulta muutamia kysymyksiä TEHO Plus –hankkeen aikana tehtyyn tilakäyntiin liittyen. Kysely toteutetaan puhelimitse ja vastaukset lähetetään minulta eteenpäin nimettöminä. Kyselyn yhteenveto on näkyvillä TEHO Plus –hankkeen Internet-sivuilla loppuvuodesta 2013, mutta tilakohtaisia tietoja ei tuloksissa tule julki.

Toteutan kyselyn puhelinhaastatteluna kesällä 2013. Voit myös lähettää vastaukset kysymyksiin minulle kirjallisesti oheisessa vastauskirjekuoressa tai sähköisesti, mikäli se on sinulle miellyttävämpää. Muussa tapauksessa otan sinuun yhteyttä heinäkuun aikana.

Kiitos jo etukäteen osallistumisestasi ja oikein hyvää kesän jatkoa!

Terveisin,
Satu Paananen
satu.paananen@students.turkuamk.fi

Kysely

Viljelijän nimi: _____

Tilakäynnit

1. Kuinka hyödyllisenä pidät tilakäynnin aikana saamaasi tietoa asteikolla 1-5?

1: ei yhtään ; 2: jonkin verran; 3: en osaa sanoa; 4. paljon; 5: erittäin paljon

- a. Maatilan ympäristötesti (kyllä/ei -kysely)
- b. kartat
- c. ravinnetaseet
- d. tilakäynnin toimenpidesuosituksset

2. Oliko tilakäynti onnistunut tai tarpeellinen asteikolla 1-5?

1: ei yhtään ; 2: jonkin verran; 3: en osaa sanoa; 4. paljon; 5: erittäin paljon

- a. oliko tieto ymmärrettävässä ja hyödynnettävässä muodossa
- b. oliko neuvontatilanne mukava ja luonteva
- c. saitko hyödyllistä tai uutta tietoa tilakäynnin yhteydessä, mitä?
(esim. maan rakenne, satoa nostavat tekijät, vesitalous...)
- d. herättikö käynti ajatuksia

3. Oletko jo toteuttanut tai aiotko toteuttaa tilakäynnin aikana ja postitse jälkikäteen annettuja toimenpidesuosituksia?

- kyllä, miksi _____
- ei, miksi ei _____

Mikä motivoisi toteuttamaan ympäristötekoja? (esim. tieto vesistöalueen tilasta, taloudellisista seikoista, työketjujen järjeistyksestä yms.) _____

4. Aiotko hyödyntää/oletko jo hyödyntänyt tilaneuvontakäynnin aikana tarjottuja syventäviä neuvontaosioita esim. energiasuunnitelman laatiminen, kuivauskartoituksen tekeminen tilalle, porttitaseen laskeminen kotieläintiloille?

kyllä, mitä _____

ei, miksi ei _____

5. Tilakäynti:

a. Minkälaista tietoa tai toimintaa olisit kaivannut tilakäynnin aikana enemmän? _

b. Mihin käytettiin liikaa aikaa? _____

c. Mitä kehittäisit tilakäynneissä? _____

6. Tarvitaanko ympäristöneuvontatilakäyntejä jatkossa

kyllä, miksi _____

ei, miksi ei _____

7. Olisitko valmis maksamaan toteutetunlaisesta ympäristöneuvonnasta tai suunnitteluavusta?

kyllä, kuinka paljon? _____

ei, mitä pitäisi sisältää, jotta olisit valmis maksamaan? _____

8. Pitäisikö ympäristötukirahoja käyttää ympäristöneuvontaan?

kyllä, miksi _____

ei, miksi ei _____

9. Minkälaista neuvontaa käytät nykyään tai olet käyttänyt aikaisemmin (kotieläinten ruokinnansuunnittelu, viljelysuunnittelu, tukihaku, erityistuki ympäristö, talous, LIKVI...)?

TEHO Plus –hanke

10. Oletko käynyt hankkeen tilaisuuksissa (laivaseminaari, ympäristöillat, pellonpiennarpäivä, puintipäivä, luonnonmukainen peruskuivatusretki, kerääjäkasvipäivä, separointipäivä, talousseminaari)?

- kyllä
 ei

Miten hyödyllisiksi koit ne? _____

11. Ovatko tilaisuudet, viljelijäkirjeet, muu materiaali tai hankkeen nettisivut tarjonneet sinulle uutta tietoa?

- kyllä
 ei

Mikä on paras kanava hankkia tietoa? _____

12. Oletko hankkeen vaikutuksesta muuttanut toimintaasi tilalla? (esim. viljelykasvit, lannoitus, maan muokkaus, suojavyöhykkeet, vesitalous, kerääjäkasvit)

- kyllä, miten _____
 ei

13. Oletko jakanut hankkeen aikana saatua tietoa muiden viljelijöiden kanssa?

- kyllä
 ei

14. Mitä olisit kaivannut lisää hankkeen osalta?

- tietoa, mitä tietoa _____
 tilakohtaista neuvontaa _____
 koulutusta _____
 materiaalia _____
 pienryhmätoimintaa _____
 muuta, mitä? _____

15. Mitä olisit kaivannut vähemmän tai minkä koit tarpeettomaksi?

Kiitos vastauksestasi!